

**Cauterəa mədəmbe mala Buləs
aban ká a ban
AMƏ KORINTI
Məncəu**

Cautera Mədəmbe mala Buləs aban ká a ban Amə Korinti ka, à giləi ace giləki bá cau mala agir-yinə-tanni aba do kwadfi andə pabamuru, amənana à yì lo aba ikəlisiya mana Buləs angja dəmbe tinate a Korinti ka. A bàkú mənə ka, Korinti ka nggea-là mægule mala amə Gərik na sə nda ban-mægule mala bu-nzali Akaya aba nzali Roma.

Nggeamurəmi bumpina mala mə'mishan ngga, nda amur atanni mala do gakitarəu, andə do kidiki mala nonggi nə rəarəu aba ikəlisiya, andə adikiaban amur acəu mala pak-bwama andə dobala, andə acəu mala gir mənana bwa nə sələa a babumi ama nda məboarne, andə kpata nzongcau mala ikəlisiya, andə aboro mala Bangjo Məfele, andə ləmdə earcearəu, andə lo a bəmbe. Nə sənə məlime sə yì ka, ləmdə lang sə Cau Amsəban kə nacəu amur amənia yì agir ka.

Amur acəu

Məncəu1:1-9

Do gakitarəu aba ikəlisiya1:10--4:21

Do kidiki mala nonggi nə rəarəu andə dobala andə amuna5:1--7:40

Do mala aməkwadfi andə abwana mənana aməkwadfi na raka8:1--11:1

Do mala ikəlisiya andə peri a ban Bakuli11:2--14:40

Loapi bəmbe mala Kərəsti andə mala aməkwadfi15:1-58

Pəboro aban ká a ban aməkwadī mənana a nzali
Yahudi ka^{16:1-4}
Acau mala bəmúri, yì məgiləgir andə masələata
acau^{16:5-24}

Makkun andə Bwangsəkiban

¹ Mənia yì cauterəa ka, pur nə ban Buləs, yì
bwa mənana nə kánì mala Bakuli ka, tunəi bə
duk mətúró mishan mala Kərəsti Yesu. Yì Buləs
andə mə'eam səm Sosətins nda à kə tasə mənìa yì
cauterəa ka.

² A tasəi aban ká aban ikəlisiya mala Bakuli
mana a Korinti, yia abwana mənana à tària bəà
duk abwana mala Bakuli aba Kərəsti Yesu ka.
Yia andə abwana kat arə aban mənana kat à kə
tunə lullə Mətalabangŋo Yesu mənana nda Mətalea
andə Mətala səm ngga.*

³ Bə Bakuli Tár səm, andə Mətalabangŋo Yesu
Kərəsti pa wun bəwamuru andə dorəpwala.

Kum tsəkbu mala Kərəsti

⁴ A koya pwari ka, ən nggə pakki Bakuli mem
yàwá ace bəwamuru male mana pa wun nə bu
Kərəsti Yesu ka.

⁵ Aba kpapi ma'wun wunəa Yesu ka, Bakuli pana
wun tsəkbu aba koya njari kat, aba nacau ma'wun
andə kum sələe ma'wun kat,

⁶ kəla mənana cau ma'səm amur Kərəsti, yì
lumsəna abalə wun ngga.

⁷ Ace mani ka, wu dʒwanyi kum bəkə boro mala
Bangŋo dāng, aba do ma'wun mala kundə Mətala
səm Yesu Kərəsti bə ləmdə rəi.

* **1:2 1:2** Balli gbal aba: Atúró 18:1.

⁸ Yi ka, nə bwala wun nggam, wun nə dum nə rəcandəa bə masələate, ace mənana bəə kəa kum wun nə bekə cau arə wun a pwari yiu mala Mətala səm Yesu Kərəsti dāng.[†]

⁹ Bakuli mənana tunə wun aba dotarəu wunəa Muni Yesu Kərəsti, Mətala səm ngga, mə məsəcau na.[‡]

Do gakitarəu abalə amə kpata Yesu

¹⁰ Ən nggə zəmba wun, wun amə'eambəam, aba lullə Mətalabangno Yesu Kərəsti, wu okia rə wun, sə wu kəa dukdo gakitarəu dāng; a kun mani ka wu duk mwashat abalə wun, andə denyicau ma'wun, andə səngi bə cau.

¹¹ Wun amə'eambəam, abea amə bala mala Kuliwi bangnənəm ama, kúnbuàna nda abalə wun.

¹² Ceì nda mənana ama, koyan abalə wun ngga, kə na gır mənana nda dāng ngga. Bè bwa ka kə na ama, <<Mim ngga Buləs na ən nggə kpate ka.>> Man kə na ama, <<Mim ngga Apolo na ən nggə kpate ka,>> Man ngga ama, <<Mim ngga Bitərus nda ən nggə kpate ka.>> Sə bəbwa ka kə na ama, <<Mim ngga Kərəsti nda ən nggə kpate ka.>>

¹³ Nggearəi ka, Kərəsti kə gau mūr abwana le? Sə Buləs ka à gbàllì a nggun ace wun le? Sə à pakka wun batisəma aba lullə Buləs le?

¹⁴ Mim ngga, ən pakki Bakuli yàwá, acemənana ən pakki kəbwa atə wun batisəma dāng. Kə Kərispus andə Gayus à nda mənana ən pakkia wia batisəma ka.

[†] **1:8 1:8** Balli gbal aba: Luk 17:24; 1Kor 5:5; 2Kor 1:14; Filp 1:6.

[‡] **1:9 1:9** Balli gbal aba: Rom 8:28; 1Yoh 1:3. **§ 1:13 1:13** Kərəsti kə gau mūr abwana le? Ko <<Kərəsti ka gakki le?>>

¹⁵ Kəbwa pà nè na, ado ama à pakki wi batisəma aba lulləam dāng.

¹⁶ E, nyar dəm ngga, ən pakki Sətifanas andə aməbala male batisəma. Sə kə yia mənə raka, baləam kasə arə kəbwa mənana ən pakki wi batisəma dəm ngga dāng.*

¹⁷ Mim ngga Kərəsti tūrām ace pàkki abatisəma dāng. Yì ka, tūrām bən yi hamnə Bəsa Cau Məboarne mala yiləmu. Sə cau mala Bakuli mənana ən nggə hamnəi ka, pà nə sələ'nacau mala bwapəndəa dāng, ace mənana bəà kəa nyesə lú mala Kərəsti amur nggun-gangndəi bə dāng.†

*Kərəsti nda kə ləmdə sələe
andə rəcandəa mala Bakuli ka*

¹⁸ Cau mala lú mala Kərəsti amur nggun-gangndəi ka, cau məbange na aban abwana mənana à kə ká kɪdɪkɪ ka. Sə səm mənana Bakuli nda rə amsə səm ngga, aban səm ngga rəcandəa mala Bakuli na.

¹⁹ Maləmce bang ama,
<<Mim ngga mə nə kɪdɪkɪ
sələe mala abwana mənana
à twal bəmuria ama à nda ka
amə'sələe ka;
sə mə nə tsək sūrəgɪr mala
amə balgɪr bə ʉebà.>>‡

²⁰ Sə ake sə amə'sələe pa? Sə aməbalgɪr ka à nda ke? Amə sələ makgɪr amur acau mala banza man

* **1:16 1:16** Balli gbal aba: 1Kor 6:15. † **1:17 1:17** Balli gbal aba: Yoh 4:2; Atúró 10:48; 1Kor 2:1,4,13. ‡ **1:19 1:19** Balli gbal aba: Isha 29:14.

ngga à nda ke? Bakuli læmdə ma ama səlæ mala banza ka gəmi na re?§

²¹ Bakuli aba səlæ male ka, tsəa banza gandə sūrəi nə malea yì səlæ dāng. Kə cau mənana səm hamnəi, sə abwana nyesəi gəmi na ka, kə nda Bakuli amsəna abwana mənana à pà bamuria a baní nəi ka.

²² Amə Yahudi ka à na ama, she bəà sənəna agir-ndələki à pangŋənia ka sə à nə pa bamuria, sə amə Gərik ka, à kə alte à nə səni ko cê ka səlæ na abaləi.

²³ Sə ma'səm ngga, səm nggə hamnə Bəsa Cau Amsəban mala Kərəsti mənana à gbəllì a nggun-gangndəi ka. Mənia yì bəsa cau ka tali annda na aban amə Yahudi,* sə cau məbange na aban abwana mala acili anzali.†

²⁴ Sə aban abwana mənana Bakuli tunəia, kəm amə Yahudi andə abwana mənana amə Yahudi na raka, mənia yì cau yiləmu ka Kərəsti na, yì mənana nda rəcandəa andə səlæ mala Bakuli ka.

²⁵ Sə gir mənana abwana səni kəla dʷanyì səlæ mala Bakuli na ka, nda mənana kúti səlæ mala

§ **1:20 1:20** Balli gbal aba: Ayu 12:17; Isha 19:12; 33:18; 44:25.

* **1:23 1:23** *tali annda na aban amə Yahudi:* Tali annda ka bələi nda gir mana nə tsək bwa bə kpa aba caubikea ka; ko gir mana cambi bwa a njar nə tsəi bə annda ko nə kánəi aba məbane ka. Dəm ngga, nda gir mənana bwa binəce, ko nə lul bumi ka. Tər cei ka nda mana ama aban amə Yahudi ka, cau mala lú mala Kərəsti amur nggun-gangndəi ka, cau na à pà nə e ko à nə earnəi ka dāng. Abania ka lú mala bwa amur nggun-gangndəi ka súban na. À ginəki cei acemənana à ear ama lú amur nggun-gangndəi ka gir na nə kum Mezaya malea dāng, sə dəm ngga gir mana Kərəsti pe ka nda dāng andə gir mənana à tsəkbaləia a rəi ama nda nə pur nə ban Mezaya ka. † **1:23 1:23** Balli gbal aba: 1Kor 2:2; Gal 3:1; 5:11.

bwapəndəa ka. Sə gîr mənana dəm abwana səni rəwukya mala Bakuli na ka, nda rəcandəa mənana kùtì mala bwapəndəa ka.

²⁶ Wun amə'eambəam, wu dənyi nə do ma'wun mənana wu duk dîdɣal sə Bakuli yì tunə wun ngga. Pas abalə wun ngga à pənə sələe mala banza dāng; pas abalə wun ngga à pənə gulo mala banza dāng; pas amə tau-murəm na dāng.

²⁷ Nə eare mala Bakuli sə twal abwana mənana banza nyesəia à kwar raka, ace mənana bə pə amə'sələe kəsəkya ka. Dəm ngga, yì twal abwana mənana banza nyesəia à pənə rəcandəa raka, ace mənana bə pə amə rəcandəa kəsəkya ka.‡

²⁸ Bakuli twal agir mənana banza nyesəia bə ka, andə agir mənana à kə bəsəkia ka, andə agir mənana à pə kun bə kəgîr raka, ace mənana bə nyesə agir mənana banza twalia nə gulo ka bə.§

²⁹ Anggo ka kəbwa bə kəa nggori a bədəm Bakuli dāng.

³⁰ Àkə ce gîr mənana Bakuli pə ka sə wu kum kpapì wunəa Kərəsti Yesu, yì mənana Bakuli tsəngɣəni nda sələe ma'səm, sə yì nda bwa mənana giləki nre səm andəa Bakuli, sə tər səm, səm duk amale, sə yì akmúr səm abalə acaubikea ma'səm ngga.*

³¹ Ace mani ka, kəla mənana Maləmce na ka, <<Bwa mənana kat nə nggori ka, bə nggori nə Mətalabangɣo.>>†

‡ **1:27 1:27** Balli gbal aba: Jem 2:5. § **1:28 1:28** Balli gbal aba:

Rom 4:17. * **1:30 1:30** Balli gbal aba: 1Kor 4:15; 6:11; 2Kor 5:21; Rom 8:1; 3:24; Afi 1:7,14; Kol 1:14; 1Tas 5:23. † **1:31 1:31** Balli gbal aba: Ir 9:24.

2

Cau amur Kərəsti andə nggun gangndi

¹ A pwari mənə ən yiu nəi aban wun, wun amə'eambəam, ace hamnə məsəcau bə səmbərəa mala Bakuli mana ləmdəa mi ka, ən paktúró nə sələne andə súrəgír məgule dāng.

² Acemənana ən twal a bumam nəma ən earce súrə be kəgír abalə wun dāng, she kə Yesu Kərəsti, kə yì mənana à gbàllì amur nggun-gangndəi ka.

³ Sə yiu mem a ban wun ngga, nda aba dʷanyi rəcandəa andə do nə bāngciú, andə rəbəla mə'kərkər nì.

⁴ Sə kanigír mem andə nacau mala Bakuli mem ngga, pə aba kunboarna andə nacau sələe mala bʷapəndəa dāng. Nda aba ləmdə rəcandəa andə Bāngjo mala Bakuli,*

⁵ ace mənana pəbamuru mə'wun ngga, bə kəa do amur sələe mala bʷapəndəa dāng, bə do amur rəcandəa mala Bakuli.†

Sələe mala Bakuli

⁶ Səm ngga, səm nggə hamnə cau mala sələe aban abwana mənana à kārəna bʷa aba Bāngjo ka. Sə mənəia ka sələe mala banza man na dāng, ko sələe mala abwana mənana amurəma na a banza man, amənana rəcandəa malea nda ban mal ka dāng.

⁷ Sələe mənana səm nggə hamnəi ka, sələe mala Bakuli na, mənana səmbərəi dídʷyal sə abwana sələce raka. Sə mənəia yì sələe ka, Bakuli ak

* **2:4 2:4** Balli gbal aba: Rom 15:19; 1Kor 4:20. † **2:5 2:5** Balli gbal aba: 2Kor 4:7; 6:7; 1Kor 12:9.

tadəmba kùrrì, nda nê male twal a share ta banza
ace gulo ma'səm.‡

8 Kəbwa pà kàm abalə amurəma mala nza man
mənana sùrə mənìa yì sələe ka dāng. Bè à pələa
ama à sùrənì ka, bə à gbàllì ma Mətalabangho
mənana nə gulo kat ka dāng.§

9 Kəla mənana Maləmce bang ngga,
<<Kə məsəu malaká sən dāng,
kuru malaká ok dāng,

yàle malaká kutio

aba denyicau

mala kəbwa dāng,

gir mənana Bakuli giləkini

ace abwana mənana

à kə earce ka.>>*

10 Sə Bakuli ka, ləmdəna səm mənìa nə Bangho
male.

Sə Bangho mala Bakuli ka, nda səngiyi balə agir
kat ka, ko nggearə acau məlime mala Bakuli.†

11 Yana sùrə gir mənana nda a babum bwa ka?
Kə bangho mala bwa mənana nda abaləi ka, nda
sùrə agir male ka re? Anggo gbal, kə Bangho mala
Bakuli na sùrə agir male kat ka.

12 Səm ngga, səm ak bangho mala banza dāng,
kə Bangho mala Bakuli mənana turabani ka nda
səm ak ka, ace mənana bè səm sùrə agir mənana
kat Bakuli pa səm mia bà ka.‡

‡ 2:7 2:7 Balli gbal aba: Rom 8:29-30. § 2:8 2:8 Balli gbal aba:
Atúró 7:2; Jem 2:1. * 2:9 2:9 Balli gbal aba: Isha 64:4. † 2:10
2:10 Balli gbal aba: Mat 11:25; 13:11; 16:17; Afi 3:3,5. ‡ 2:12 2:12
Balli gbal aba: Rom 8:15.

¹³ Ace mani ka, aba nacau ma'səm ngga, səm nggə paktúró nə gir mənana à kania səm nə sələe mala bwapəndəa ka dāng. Cau ma'səm nda kə mənana Bangño mala Bakuli kania səm ngga. Kə nda səm nggə mənği bá mənía yì məsəcau mala Bangño ka, aban abwana mənana gbal à ndanə Bangño mala Bakuli ka.

¹⁴ Sə bwa mənana pənə Bangño mala Bakuli raka, pə nə gandə ak agir mala Bangño mala Bakuli dāng acemənana acau məbange na a bani. Məno yì bwa ka pə nə gandə bwalta amənia yì agir ka dāng, acemənana agir ka nə bu Bangño mala Bakuli sə à nə kpāki bwa. §

¹⁵ Sə bwa mənana kat ndanə Bangño mala Bakuli ka, duməna ama nə gandə gakkita məboarne andə məbane mala koya gır, sə kəbwa pə kəm nə bashi wi dāng.*

¹⁶ Kəla mənana Maləmce bang ngga,

<<Yana də sùrə dənyicau
mala Mətalabangño?

Yana də nə gandə pe wi cau
nə kwarkiri?>>†

Sə səm ngga, səm ndanə ulang babum mala Kərəsti.

3

Aməturó mala Bakuli

¹ Wun amə'eambəam, aba məsəcau ka, ən gandə na wun cau kəla mənana mə nə ne abwana mana

§ **2:14 2:14** Balli gbal aba: 1Kor 1:18; Jem 3:15. * **2:15 2:15** Balli gbal aba: 1Kor 3:1; 14:37; Gal 6:1. † **2:16 2:16** Balli gbal aba: Isha 40:13.

ən sələna nəma à ndanə Bangño mala Bakuli ka dāng. Ən na wun cau kəla mənana mə nə ne aməbanza ka, acemənana wun ngga, wu kə pak gır kəla abangna-muna aba kpata Kərəsti.*

² Nda gır mənana tsəa, kə kiura mala abangna-muna, nda mənana ən pa wun ngga. Ən gəndə pa wun gırlina mala abwana mənana à kārəna bwa ka dāng, acemənana wu ləmdə ama wu kārəna bwa dāng. Sə ko ado ka, wu malaká karə dāng,†

³ acemənana gır mana nggürəu earkiyice ka nda wu gınggi atə ka piü. Yi mənana mbali nda kam arəarə wun andə bıkido ka, mənə ka ləmdə ama wu nda ka mala banza re? Wu pa aba do ulang do məla aməbanza re?

⁴ Bə bebwə abalə wun kə na ama, <<Mim ngga Buləs nda ən nggə kpate ka,>> sə bebwə ka ama, <<Mim ngga Apolo nda ən nggə kpate ka,>> mənə ka ləmdə ado ama wu pa kəla aməbanza re?‡

⁵ Sə nggearəi ka, yana nda Buləs? Sə yana nda Apolo? Yia ka, kə amətúró mala Bakuli mənana à hamnə cau male sə wu yi é, kəla mənana Bakuli pe koyan ngga túró male mənana nə pak ka re?§

⁶ Mim ngga ən beal məsəbeale, sə Apolo ka mür na pə ka, sə Bakuli nda tsək agir sə à gul ka.*

⁷ Ləmdə ama məbeale andə məpə mur ka à nda à səngiyi ka dāng, kə Bakuli mənana tsəa sə agir gul ka, nda à nə sən ngga.

* **3:13:1** Balli gbal aba: Rom 7:14; 1b 5:13. † **3:23:2** Balli gbal aba: 1b 5:12-13; 1Bit 2:2. ‡ **3:43:4** Balli gbal aba: 1Kor 1:12. § **3:53:5** Balli gbal aba: 2Kor 6:4; Afi 3:7; Kol 1:25. * **3:63:6** Balli gbal aba: Atúró 18:4-11,24-27; 1Kor 1:12.

⁸ Sə məbeale andə məpà mür ka à nda mwashat, sə koyan abaləia ka, Bakuli na nə pe wi tangnakusəi amur gır mənana bwe pak ka.

⁹ Səm ngga səm nda ka amətúró sənəa Bakuli. Sə wun ngga, wu nda ka baban mala Bakuli mənana rikiyi ka. Dəm ngga, wu nda ka bah mala Bakuli mənana bakkiyi ka.†

¹⁰ Nə bəwamuru mala Bakuli mənana ləmdəəm ngga, ən pak túró a pe mala mə'sələ bah, ən tsək kusəbah, sə bebwə yiu kə bakbah amurí. Sə koyan abalə səm ngga bə tsək kiri, bə dənyi nə ulang bah mənana kə bak ka.‡

¹¹ Sə kə bə kusəbah pà kəm bekə bwa nə kwákítè mənana nda dāng andə mana à angəa dəmba à kwákínàtè ka dāng, mənana nda Yesu Kərəsti ka.Š*

¹² Koya bwa nani sə bakbah amur mənəia yì tita kusəbə ka, ko nə zənariya, ko azərfa, ko nə atali-gəna, ko nggun mə'ime, ko oazo, ko kùrí ka,

¹³ túró mala koya bwa ka nə pusərəi, acemənana a Pwari mala Kərəsti ka, teà nə puro. Bəsa na nə pusətea ka. Sə bəsa na nə kārəki koya túró nani bwa pè ka.†

¹⁴ Sə bə túró mala bwa, mənana bak amur yì kusəbah caməna ka, bwe nə kum tangnakusəi.

¹⁵ Sə bə túró mala kəbwə pì ka, bwe nə dʷanyì tangnakusəi, kat andə amani ka, nə kum əwá, kəla

† **3:9 3:9** Balli gbal aba: Isha 61:3; Afi 2:20-22; 1Bit 2:5. ‡ **3:10**

3:10 Balli gbal aba: Afi 2:20. § **3:11 3:11** Balli gbal aba: Afi 2:20.

* **3:11 3:11** Ko: *Bakuli angəa dəmba tsəngənà Yesu Kərəsti duməna kə kusəba mwashat bərbər; sə kə bə pà kəm dəm à nə kwákítè dāng.*

† **3:13 3:13** Balli gbal aba: 2Tas 1:7-10.

bwa mənana pur aba bəsa apî pibəsa ka.‡

¹⁶ Wun ngga wu sələ mbak ama wu nda ka Ndàməgule mala Bakuli, sə Bangjo mala Bakuli ka ndanə do abalə wun?§

¹⁷ Bə kəbwa kidiki Ndàməgule mala Bakuli ka, Bakuli nə kidiki. Acemənana Ndàməgule mala Bakuli ka nda àkə cè yì, sə wu nda ka Ndàməgule mala Bakuli.

¹⁸ Bə kəbwa bəkəa swarki bamúri dāng. Sə bə be kəbwa abalə wun kə səni kəla ndanə sələe mala banza man ngga, yì ka, bə kpata njar mənana aməbanza twali banggea na ka, sə yì ka, nə duk məsəle aba məsəcau.

¹⁹ Acemənana gir mana banza man kə səni kəla nda sələe ka, nda dwayi sələe aban Bakuli. Kəla mənana Maləmce bang ngga, <<Bakuli kə bwal amə'sələe aba kutan malea.>>*

²⁰ Sə bə bani cau mala Bakuli bang ama, <<Yì Mətalabangjo ka, sələna ama adenyicau mala amə'sələe mala banza man ngga, aməbane na.>>†

²¹ Kəbwa pà kàm ado mənana nə nacau nə nggori amur gir mənana bwapəndəa nə gəndə pe ka dāng. Aba məsəcau ka, agir kat à duməna a ma'wun.‡

²² Buləs, andə Apolo, andə Bitərus ka, a ma'wun na. Banza mənəia ka, ko aba do nəyiləmu, ko lú, andə agir mənana adyan andə amənana à nə yiu a dəmba ka, yia kat ka ama'wun na.§

‡ **3:15 3:15** Balli gbal aba: Ayu 23:10. § **3:16 3:16** Balli gbal

aba: 1Kor 6:19; 2Kor 6:16. * **3:19 3:19** Balli gbal aba: Ayu 5:13.

† **3:20 3:20** Balli gbal aba: Ang 94:11. ‡ **3:21 3:21** Balli gbal aba:

1Kor 4:6; Rom 8:32. § **3:22 3:22** Balli gbal aba: 1Kor 1:12; Rom 8:38.

²³ Sə wun ngga, wu nda ka mala Kərəsti, sə Kərəsti ka, mala Bakuli na.

4

Amə'mishan mala Kərəsti

¹ Səm ngga, wu sən səm kəla amətúró mala Kərəsti mana tsək səm, bə səm bəlia abwana balə agir məsəcau mala Bakuli mənana səmbərə cea didyal sə adyan ngga ləmdənia ka.*

² Sə gir mwashat bərbər mənana à earkiyi ce arə bwa mənana Bakuli nyinggi wi túró a bui ka, nda mənana ama, bəa kumi nə məsəcau.

³ Sə kəgír oasəam ko bəti nə bashi ma'wun, ko mala bwapəndəa a muram dāng. Yələ mim ngga, ən nggə bashi bamúrəm dāng.

⁴ Sə mim ngga, ən panə sələe nəma ən pāngɣənà bə kəgír məbane dāng, kat andə amani ka ən pa aban bang ama mə nda aban pusə bamúrəm raka. Acemənana kə Bakuli na mwashat mənana nə bashiəm ngga.†

⁵ Acemani ka, wu kəa ak dəmba pakki kəbwa bashi sə pwarinì bwal dāng. Wu kúndəô she pwari mənana Mətalabangɣo nə yiu nəi ka. Yì nə nggeari, nə pusə agir mənana abwana kə pakkia aba pəndəa ka a banfana; nə pusəta agir ba-səmbərəa mənana a babum abwana ka.‡ A pwari

* **4:1 4:1** Balli gbal aba: 1Kor 9:17; Rom 11:25; 16:25. † **4:4 4:4** Balli gbal aba: 2Kor 1:12. ‡ **4:5 4:5** agir *ba-səmbərəa mənana a babum abwana ka*: Ko <<akanì mala abwana mana à səmbərəia a babumia ka.>>

məno sə abwana mənana kat à pàk məboarne ka, à nè kum bʷangsəban aban ʼBakuli. §

⁶ Ace boaro ma'wun, wun amə'eambəam, sə ən kanigir arə Apolo andə bamúràm səm bari, ace mənana bə wu kàni arə səm yì bá cau mənana ama, <<Wu kəa twal abwana kpəm bəà kúti gír mənana à gilə ka dāng.>> Anggo ka pà wun nè nggori nə bebwa sə wu nə bəsəki bebwa dāng.*

⁷ We ka, a nda dāng andə acili abwana le? Mana gir nì a ndanəi mənana à po nə pa raka? Sə bəà po nə pa ka, man tsəa sə a kə nggori kəla a pak túró ace?

⁸ Ado ka, wu kuməna agir mənana kat wu earkiyyi cea ka! Wu angɲa dəmba wu duməna aməkume! Wun ngga, wu duməna amurəma sə pà nə pə ma'səm dāng re? E, bə do ama, wun ngga wu duk amurəma, ace mənana səm gbal ka, bə səm duk amurəma atə wun!

⁹ Ən nggə səni kəla ʼBakuli tsək səm, səm amə'mishan, a masələata agir kat, səm duk agir səna. Səm do kəla abwana mənana à kasəia wiə bashi-lú a baməsə bʷapəndəa kat andə aməturonjar ka. †

¹⁰ Ace cau mala Kərəsti ka, səm duməna amə'banggia, sə wun ngga wu twali bamur rə wun ado ama wu ndanə sələe, acemənana wu nda ka mala Kərəsti ka! Səm ngga, səm pənə rəcandəa dāng, sə wun ngga wu ndanə rəcandəa! Səm ngga

§ 4:5 4:5 Balli gbal aba: Rom 2:16,29; 1Kor 3:13; 2Kor 10:18.

* 4:6 4:6 Balli gbal aba: 1Kor 1:12,19,31; 3:4,19-20. † 4:9 4:9 Balli gbal aba: 1Kor 15:31; 2Kor 11:23; Rom 8:36; Ib 10:33.

à nyesə səm bà, sə wun ngga à kə pa wun gulo!‡

¹¹ Ko ado ka, səm dum nə nzala andə məsamur; kə asanginagır nda səm oasəo arə səm ngga; kusə pas səm nggə kum walban; səm nggə sokki kun səm arə aban dāngdāng.§

¹² Səmə pak túró nə bu səm kərkər. Lang abwana sáng səm ngga, səm tsəki wia bu; lang à pà səm tanni ka, səm bwal bum səm.*

¹³ Bə abwana tsəka səm cau arə səm ngga, səm nyesəia wia nə cau məbubbuki. Səmə ado ka, səm nda ka agir'beami mala banza, səm nda ka agir mənana à sukkia a gígí a banza, ko ado ka!

¹⁴ Mim ngga, ən pa aban giləa wun mənəia ka ace mənana bə ən tsək wun, wu kum kəsəkya ka dāng. Ən pa anggo ace mənana bə ən kwarkir wun kəla amuna mem mənana ən earikiyi acea raka.

¹⁵ Sə ko bə wu ndanə abwana aba Kərəsti mənana à kə denyi nə wun, lakkı malea bwal á-lum ngga, kat andə amani ka, wu ndanə tárrú mwashat. Acemənana aba do kpata Kərəsti Yesu ma'wun ngga, mə nda kə bwa mənana ən duk tár wun ngga, mənana yina wun nə Cau Məboarne mala Kərəsti Yesu ka.†

¹⁶ Ace mani ka, ən nggə zəmba wun, wu twal kusəam.‡

¹⁷ Nda gır mənana tsəa sə ən tasə Timoti aban wun, yì muna mem aba kpata Mətalabangho, yì munem mana à nə earnəi, sə ən earikiyi ace gbal

‡ **4:10 4:10** Balli gbal aba: 1Kor 1:18; 2:3; 3:18; 2Kor 11:19; 13:9.

§ **4:11 4:11** Balli gbal aba: Rom 8:35; 2Kor 11:23-27. * **4:12 4:12**

Balli gbal aba: Atúró 18:3; 1Bit 3:9. † **4:15 4:15** Balli gbal aba: 1Kor 1:30; Film 10. ‡ **4:16 4:16** Balli gbal aba: 1Kor 11:1; Filp 3:17.

raka. Yì ka, nè kasə balə wun amur do mem aba Kərəsti mənana nda mwashat andə kanigir mem mənana ən nggə kani amur Kərəsti, arə a'ikəlisiya mənana kat ən wari kam ngga.

¹⁸ Abea abwana abalə wun ngga à nda à dum nə twal bamuru ka, acemənana à kə səni kəla pà mə nə yiu a sən wun dəm dāng.

¹⁹ Bə Mətalabangŋo ear ka, bənì pà nə sau dāng, mə nə yiu aban wun. Sə mə nə yia sələ cau mənana amə twəlbamúrû mənìa banggiyi ka, andə man nda rəcandəa mənana kàngkàng a ndanəi ka.

²⁰ Sə Domurəm mala Bakuli ka, pà ace ne nə kun dāng, nda ace pə nə rəcandəa mala Bakuli.

²¹ Mə ye na ado wu earki yi ce? Bə ən yiu aban wun nə nkamso le, ko bə ən yiu nə earcearəu andə bukbuka?

5

*Kidiki mala nonggi nə rəarəu
abalə amə kpata Yesu*

¹ À banghə̀nəm ce ama məsəcau kidiki mala nonggi nə rəarəu nda kam abalə wun, ulang mənana ko abwana mənana à sūrə Yesu Kərəsti raka, à kə pak ulang gir nì dāng, mənana à bang ama bəbwa na abalə wun kə nong nə mālā tárri ka!*

² Sə aba mənəo anggo ka wu kə jali, a kun mənana bə wu lùmsənà nə bumkidikea, sə wu pərna bwa mənana pak mənìa yì gir ka, abalə wun.

³ Sə kat andə amani ama ən pa abalə wun ado raka, denyicau mem na atā wun. Sə nggearə

* **5:1 5:1** Balli gbal aba: Nggur 22:30; 27:20.

bwa mənana pak gır məbane man ngga, ən kasəna bəshi amurı kəla mə nda aban wun ado.

⁴ Aba lullə Yesu Kərəsti, wu tunə kpapi mala aməkwadı, sə mim ngga dənyicau mem nakam abalə wun, sə rəcandəa mala Mətalabangno Yesu gbal ka, nda kam abalə wun. Aban mənıa yı kpapi ka,

⁵ wu pusə mənıa yı bwa ka, wu túrı a babù Shetan, ace mənana bəa kidiki nggūrəi mənana pakkina caubikea nəi ka, sə yiləmi ka bə kum əwá a Pwari nyare yiu mala Mətalabangno.

⁶ Nggori ma'wun nə mənıa yı gır ka boar dang! Wu sələ mbak ama mənıa yı caubikea ka nda kəla məsə yis† mənana bəti ka, nə aki bá muku nə tsəi bə vwali?‡

⁷ Duməna ama wu nə pusə mənıa yı bwa məbane ka abalə wun, ace mənana bə yis mə'e mala caubikea bə kəa pa abalə wun dang, bə wu do aba boarnsari. Anggo ka, wun nə do kəla bəsa muku pak bəredi mənana yis pa arəi raka, kəla mənana wu pak ka. Acemənana Kərəsti, məgam ma'səm mala Lamsan Yəlîmurû ka, à walni ace səm.§

⁸ Ace mani ka, bə səm pakkidire mala amsəban ma'səm nə bəredi mənana yis pa arəi raka, bəredi məboarnsari andə mə'məsəcau nı. Bə səm ngga

† 5:6 5:6 yis: Mənıa ka <<muku gır na mənana à kə pe nə bəlamur ko nswanvwa, mənana bəa tsəi bəti aba dyar muku pak bəredi ka nə tsəi bə vwali. Sə nda rə na ama bəa nying bwa mwashat sə lidəmba aba caubikea ka, pa nə sau dang cili bwapəndəa kat nə kúti aba caubikea.>> ‡ 5:6 5:6 Balli gbal aba: Gal 5:9. § 5:7 5:7 Balli gbal aba: Pur 12:4,5.

pe nə yis mə'e mala ce'shiria andə bealbikea d̄ang.*

⁹ Aba be cauterəa mem mənana ən giləa wun ngga, ən na wun nəma wu kəa kpapi do a tarə wun wunə abwana mənana à nda aba do kidîki mala nongginə rəarəia ka d̄ang.

¹⁰ Səa ma ən pa aban nacau amur amə d̄wanyî kpata Yesu mənana amə nonggi nə rəarəu na, ko amə sham gir mala bwa na, ko amə bəmbəriban na, ko amə peri aban ankúl na ka d̄ang. Bè nda anggo ka, ləmdə ama wu nə purî banza.

¹¹ Bá cau mənana ən nggə na ka nda mənîa ka. Wu pa wu nə kpapi do a tarə wun wunə bwa mənana tunə bəmûrî ama yî ka, mə kpata Yesu na, sə do aba caubikea nongginə aban, ko do mbali, ko mə kpata alú na ka d̄ang. Sə pà wu nə kpapi do gbal wunə bwa mənana mə do na'nyir amur abwana na, ko mə walki a walo mba na, ko məbəmbəriban na ka d̄ang. Wu kəa na ama wu nə do wu nə li girlina a tarə wun wunə ulang mənîa yî bwa ka d̄ang.

¹² Man oasə səm arə pakki amə banza bashi? Abwana mənana aba ikəlisiya ka nda wu nə pakkia wia bashi ka.

¹³ Bakuli nə pakki abwana mənana amə banza na ka bashi. Sə kəla mənana Maləmcə bang ngga, <<Duməna púp wu pər bwa mənana mə bealbikea na ka, bə purî balə wun.>>†

* **5:8 5:8** Balli gbal aba: Pur 13:17; Nggur 16:3,4. † **5:13 5:13** Balli gbal aba: Nggur 13:5; 17:5-7; 19:19; 21:21; 22:21,24; 24:7.

6

Wu kəa wulí rəarə wun dāng

¹ Bə kəbwa abalə wun ndanə gir mənana kutio a nrea andə bi məkpaťa Yesu ka, palang sə nə kánə cê aban amə'bashí mala banza le? Mana tsəa sə pà nə kánə cê aban aməkpaťa Kərəsti Yesu dāng?*

² Wun ngga, wu sələ ama abwana mala Bakuli na à nə bashí banza ka re? Sə bə ndo anggo ama wun nda wun nə bashí banza ka, palang ado sə wu gandə pak bashí mala acau məkèke dāng?

³ Wu sələ mbo ama səm nda mənana səm nə pakkí aməturonjar bashí ka? Sə nə koshi agir mala banza mənía ka!

⁴ Bə ulang acau mənə kum wun ngga, palang sə wun nə nggá twal acei wun nə kánəia a badəmba amə'bashí mənana ikəlisiya kə twalia nə gulo raka?

⁵ Cau kəsəkya nə wun! Lang ado sə à nə bang ama kəbwa pà kəm abalə wun mwashat mənana ndanə sələe, nə gandə giləki nre ka amə'eamrəarəu raka dāng?

⁶ Sə məkpaťa Bakuli pələa twal bi məkpaťa Bakuli aban ká aban amə'bashí mala banza!

⁷ Ká ma'wun a ndabashí ace wulí rəarə wun ngga, ləmdə ama wu kpana amur abu wun. Pà nə boaribanì wu li cê arə wun re? Pà nə boaribanì bəà təpəri wun re?†

⁸ Sə wun, nə bamur rə wun ngga, wu kə təpəriban, wu kə pak məbane, sə amə'eam wun na wu pakkiya wia amənia yì agir ka!

* **6:1 6:1** Balli gbal aba: Mat 18:17. † **6:7 6:7** Balli gbal aba: Mat 5:39-40.

⁹ Wu sələ mbak ama amə'bealbikea pa nə kutio a Domurəm mala Bakuli dāng? Wu kəa swarki bamur rə wun dāng! Abwana mənana à kə dukdo kidiki mala nongginə-rəarəu, ko à kə peri atà ankúl andə nongginə amālá abea andə abura abea ka, à pà nə kútí a domurəm mala Bakuli dāng. Sə kəbwa pà kàm atà amə kidiki mala nongginəban, ko aburana arəarəia, ko amaməna gbal arəarəia, mana à nə kum kutio a domurəm mala Bakuli ka dāng.‡

¹⁰ Kat andə amən'í, andə amə'mbali, andə aməwalwalo-mba, andə amə tsəki abwana cau arəia, andə amə'bəmbəriban ngga, à pà nə kutio a Domurəm mala Bakuli dāng.

¹¹ Sə abalə wun ngga, anggo sə abea abwana pàk didyal. Sə adyan ngga à langhəna wun, à tarna wun ace Bakuli, wu duməna amə'cauəoarna aba lullə Mətalabangəo Yesu Kərəsti, sə nə Banghəo mala Bakuli ma'səm.Š

Nggurə wun ngga nda ace bwangsəki Bakuli

¹² Bè bwa nə na ama, <<Agir kat ka, à earənam bè ən pea.>> Səama agir kat sə à ndanə boaro ace pàkkô gbashə dāng. E, sə ko bəà earənam bè ən pak koya gír nani ka, pà mə nə eare, mə nə duk guro mala kəgír dāng.*

¹³ <<Girлина ka nda ace bum, sə bum ngga nda ace girлина.>> Sə yia kəm ngga Bakuli nə kidikia.

‡ **6:9 6:9** Balli gbal aba: 1Kor 15:50. § **6:11 6:11** Balli gbal aba: Atúró 22:16; Rom 8:30. * **6:12 6:12** Balli gbal aba: 1Kor 10:23.

Nggürəu ka pà ace do kidiki mala nongginə-rəarəu dang, nda ace pakki Mətalabangno turo; sə Mətalabangno ka kə denyinə nggürəu.

¹⁴ Bakuli loasə Mətalabangno Yesu Kəresti nəyiləmu a bəmbe, anggo gbal, sə nə loasə səm nə rəcandəa male.

¹⁵ Wu sələ mbak ama anggürə wun ngga, abare rə Kəresti na? Sə ado ka, mə nə twal bare rə nggürə Kəresti, mə nə kpapi andə mala məgyatarəu le? Ko bəti, pà nə pa anggo dāng!†

¹⁶ Wun ngga, wu sələ mbak ama, bwa mənana kat nongnə məgyatarəu ka, nggürəia duməna mwashat andəi? Maləmce bang ama, <<Yia mənana à nda bari ka, à nə duk mwashat.>>‡

¹⁷ Sə bwa mənana à kpapini andə Mətalabangno ka, à duməna mwashat andəi a bá bangno.§

¹⁸ Wu banggi aturo mala kidiki mala nongginə-rəarəu. Acemənana acilia acaubikea mana kat bwa kə pea ka, à kumsə nggürəi dāng, sə bwa mənana kat pək caubikea nongginə-rəarəu ka, pāngnəni nggürəi caubikea.

¹⁹ Sə wun ngga, wu sələ mbak ama nggürə wun ngga Ndāməgule mala Bangno mala Bakuli na, mənana do a babum wun, mana Bakuli pa wun ngga? Wun ngga, wu dupi bamur rə wun dāng,*

²⁰ Yesu kūr wun nə gəna məkərkərnə. Ace mani ka, wu gusələ Bakuli nə nggürə wun.†

† **6:15 6:15** Balli gbal aba: Rom 12:5; 1Kor 12:27. ‡ **6:16 6:16** Balli gbal aba: Tite 2:24; Mat 19:5; Mar 10:8; Afi 5:31. § **6:17 6:17** Balli gbal aba: Yoh 17:21-23; Rom 8:9; Gal 2:20. * **6:19 6:19** Balli gbal aba: 1Kor 3:16; Yoh 2:21. † **6:20 6:20** Balli gbal aba: Aturo 20:28; Rom 12:1; 1Kor 7:23; 1Bit 1:18-19.

7

Acau amur càu mala dobala

¹ A dyan ngga, amur agir mənana wu giləa ama bəa səngi ka. Wu bang ama, <<Ndanə boaro yì mənana bə bwa al bwama raka.>>*

² Sə acemənana a dyan ngga, do-kidiki angəəna ban ngga, koya bwabura nani ka, bə al male yì bwama, sə koya bwama nani gbal ka, bə al male yì bura.

³ Bwabura ka, duməni wi púp bə lùmsə túró-bwabura male a ban māmí, sə bwama gbal ka, anggo nə lùmsə túró-bwama male a ban burí.

⁴ Sə bwama a dyan ngga, yì nda mətala nggürəi dāng, burí na. Sə bwabura gbal ka, rəi ka male na dāng, mala māmí na.

⁵ Wu kəa binəia rə wun nongəo-nda dāng, she bə do ama nə eare ma'wun arəarə wun, ace mənana bə wu kum dəmbu mala pak hiwi ka. Anzəm mani ka, wun nə nyare a tarə wun. Anggo ka pə wun nə kpa aba kārəkiban mala Shetan ace dʷanyi bwalrəu ma'wun dāng.†

⁶ Ən pa aban tsəka wun nzongcau ama bə wu dukbala dāng. Mə nda ban bangga wun ama, bə bwa earce ka nə gandə dukbala.

⁷ Aba məsəcau ka, ən nggə earce bəa pələa ama, wun kat ka wu nda kəla mim mənana dukbala raka. Səa ma koyan ngga ndanə male yì ulang boro mənana Bakuli pe wi ka; bəbwa ka male yì

* **7:1 7:1** <<Ndanə boaro yì mənana bə bwa al bwama raka.>> Ko <<Ndanə boaro yì mənana bə bwabura nong nə bwama raka.>>

† **7:5 7:5** Balli gbal aba: Pur 19:15.

boro ka ndya ani ka, sə beḃwa gbal ka, ndo anggo ka‡.

⁸ Adyan ngga, mə nda aban nacau nə abwana mənana à malaká dukbala raka, andə amā-lú; ndanə boaro bəà lidamba nə do nəmuraia kəla mənana ado ən dum nəmuraam ngga.

⁹ Sə bəà pà nè gandə bwal bamuria raka, kəpəna dukbala. Nè boaribanì amur mənana à nè do nə suno nongnəban ngga.§

¹⁰ Sə abwana mənana à duməna bala ka, mə ndanə nzongcau, sə mənə yì nzongcau ka, mala bamúràm na dāng, nzongcau mala Mətalabangḡo na: Duməna púp ama, bwama pà nè nying burí dāng.

¹¹ Sə bə do ama nè nying burí ka, ləmdə ama nè do anggo nəmuraì, ko à nè bəlì nè nyare aban burí. Sə bwabura gbal ka, pà nè pər māmí dāng.*

¹² Aban cili wun ngga, ən nggə na wun (mim nə bamúràm, Mətalabangḡo nè na dāng) ama, bə bwabura məkwadì ndanə bwama mənana pabamuri aban Mətalabangḡo raka, sə bwame earəna ama nè do andəi ka, duməna púp yì ka, bə kəa pəri dāng.†

¹³ Sə bwama mənana məkwadì na, sə ndanə bwabura mənana pabamuri aban Mətalabangḡo raka, sə bwabure earəna ama nè lidamba nə do andəi ka, duməna púp bə kəa nying bwabure dāng.

‡ **7:7 7:7** Balli gbal aba: 1Kor 7:8; 9:5. § **7:9 7:9** Balli gbal aba: 1Tim 5:14. * **7:11 7:11** Balli gbal aba: Mat 5:32; 19:9; Mar 10:11,12; Luk 16:18. † **7:12 7:12** Balli gbal aba: 2Kor 11:17.

14 Acemənana bʷabura mənana məkwađi na raka, pələna bʷa mənana Bakuli nə é ka atəcau mala māmí. Anggo gbal bʷama mənana məkwađi na raka, pələna bʷa mənana Bakuli nə é ka atəcau mala burí. Bə anggo raka, amuna malea ka Bakuli pə nə ea kəla amale dāng. Səa ma ado ka, Bakuli angɣənia à duməna kəla amuna mala aməkwađi.

15 Sə bə bʷabura ko bʷama mənana məkwađi na raka, earəna ce ama nə nying bi mənana məkwađi na ka, nə gandə o. Aba mənia ka, bʷabura ko bʷama məkwađi ka, à panzəkini, pa aba kùrban dāng. Acemənana Bakuli ka tunə wun, wu yi do aba dorəpwala.

16 We bʷama ka, a sələa ko earka nə buo sə burio nə kum amsəban? Sə we bʷabura ka, a sələa ko earka nə buo sə māmó nə kum amsəban?‡

*Wu do kəla mənana Bakuli
tunə wun ngga*

17 Koyan abalə wun ngga, bə duk ulang do mənana Mətalabangɣo tsəki wi ka, sə bə do anggo kəla mənana tunəi amurí ka. Mənia ka nda nzongcau mənana ən tsəi amur a'ikəlisiya kat mala aməkwađi ka. §

18 Bʷa mənana angɣəna dəmba à kasəni wi bate sə yi kum tunəban mala Bakuli ka, bə kəa na ama nə səmbərə ce dāng. Sə bʷa mənana gbal à kasəi wi bate dāng, sə kum tunəban mala Bakuli ka, bə kəa na ama nə alta kasə batau dāng.*

‡ 7:16 7:16 Balli gbal aba: 1Bit 3:1. § 7:17 7:17 Balli gbal aba: Rom 12:3; 1Kor 14:33; 2Kor 8:18; 11:28. * 7:18 7:18 Balli gbal aba: Atúró 15:1-8.

19 Acemənana ko à kasəi bwa bate, ko à kasəi wi bate dāng, mənəia ka kə ləmdə be kəgīr dāng. Gīr mənana à nə na ce ka, nda cau mala bwal anzongcau mala Bakuli.

20 Koyan abalə wun ngga, bə do kəla mənana pak dīdʔyal, sə tunəban mala Bakuli yi kumi ka.

21 A nda guro dīdʔyal sə a yi kum tunəban le? Mənəia yi gīr ka bə kəa zunggəli dēnyicau mo dāng. Sə bə a nə kum njargula mənana a nə pusə bamuro ka, pāngnənà túró nəi.

22 Denyi ama bə a nda guro dīdʔyal sə Bakuli tunəo wu duk məkwadī ka, Mətalabangno panzəkino aba bu kūrban mala Shetan. Anggo gbal, bə a nda do-bamur rəò, sə Bakuli tunəo wu duk mə kwadī ka, a duməna guro mala Kərəsti, sə púp a nə nggə pak gīr mənana Kərəsti banggo ka.†

23 Kərəsti ka kurnà wun nə boalo mægule; ace mani ka wu kəa duk aguro mala abwapəndəa dəm dāng.‡

24 Wun amə'eambəam, koyan abalə wun ngga, bə do kəla do mənana nda abaləi dīdʔyal sə Bakuli tunəi ka.

25 A dyan ngga, mə nə na wun cau amur agir mənana wu giləa amur ansarina mənana à malaká dukbala raka. Ən panə bekə nzongcau mənana pur nəban Mətalabangno ka dāng, she kəgīr mənana ən nggə pà ado a twale mem kəla bwa mənana nə bwamuru mala Mətalabangno, à nə earnəi ka.

† 7:22 7:22 Balli gbal aba: Yoh 8:32,36. ‡ 7:23 7:23 Balli gbal aba: 1Kor 6:20.

²⁶ Aḅa dotanni mənana ndakam ado ka, ən nggə səni kəpəna bə bwa do anggo kəla mənana nda abaləi ka.

²⁷ Bə a duməna bala ka, kəa na ama a nə pər māmó dāng. Bə a malaká duk bala raka, kəa na ama a nə al bʷama dāng.

²⁸ Kat andə amani ka, bə a al bʷama a dukbala ka, a pak caubikea dāng. Sə bə nsari al bura ka, pak caubikea dāng. Mim ngga mə ndaban bangga wu anggo, ace mənana bə wu usələi kutio abalə atanni mala acau mala doḅala.

²⁹ Balə cau mənana ən nggə na wun ngga, wun amə'eambəam, nda mənana ama: pwari ueo dəm kpəm dāng, twal a dyan ngga aburana mənana à duməna bala ka, bəa do kəla abwana mənana à panə amaməna raka.Ş

³⁰ Sə abwana mənana à kə buà ado ka, bəa do kəla abwana mana à dum nə bumkidíkea raka. Abwana mənana à dum nə oalo ka, bəa do kəla abwana mənana ban kə boaria wia raka. Abwana mənana à ndanə boalo, à kə kurki agir ka, bəa pa kəla abwana mənana agir mana à kur ka, à malea na raka.

³¹ Abwana mənana à nda aḅa túró mala banza ka, bəà do kəla à pà aḅa bekə gír andəi dāng. Acemənana banza mənəia ado ka, banì pà nə sau dəm dāng, kə yiu nə yiu a masələate.

³² Ən earce nəma wu kəa wu buanəbum wun amur agir mala do banza dāng. Bwa mənana dukbala raka, dənyicau male ka nda amur túró mala Mətalabangŋo, ace mənana bə pwasə bumi ka.

Ş 7:29 7:29 Balli gbal aḅa: Rom 13:11-12; 1Kor 7:31.

33 Sə bwa mənana duməna bala ka, denyicau male ka nda amur agir do banza, acemənana kə earce nə pwasə bum māmí ka;

34 mənia ka tsək denyicau male gakkia. Sə bwama ko nsari mənana malaká dukbala raka, kə tsək bamúri arə túró mala Mətalabangŋo, acemənana kə earce bə do ama, pana rəi andə babumi kat. Sə bwama mənana duməna bala ka, kə denyicau arə agir do banza, acemənana kə earce pwasə bum burí.

35 Ən nggə na mənia ka ace mənana bə boara wun ngga. Ən pa aban pərki wun dāng. Ən earce bə wu pak gír mənana boaro nda a njari ka, andə pa bamur wun kat aban Mətalabangŋo nəmurəi, pə atārəia andə gakkya mala babum wun dāng.

36 Bə bwabura səni kəla pə nə gandə bwal rəi afa do male andə mansari male raka, sə bwama ka apələa male kə lakkí nə lakkyə ka, kəpəna bə ali, caubikea pa abaləi dāng.*

37 Sə bwa mənana twaləni bamúri, mənana à tsəi nə tsəa púp ama bə pə raka, nə eare male andə bwalrəu, pə nə dukbala andə nsari mana

* **7:36 7:36-38 Ko** 36Bə tár nsari kə səni kəla pə aban pakki nsari male gír mənana boaro bə pakki wi raka, sə bə yí nsari ka apələa male na arə lakkí, sə kə səni kəla boaro bəa nyi bə albura ka, bə pa kəla mənana earce ka, caubikea pa abaləi dāng. Bə nying nsari male bə albura. 37Sə bwa mənana maləna ná ce a babumi, sə kəbwa nda tsəi púp raka, nə male na, sə twaləna a babumi pə nə pə nsari male bə duk bala raka; mənia yí bwa gbal ka nda ban pak gír mənana nda a njari ka. 38Ace mani ka, bwa mənana pə nsari male à ali ka, pāngŋà nà məboarne, sə bwa mənana pə nsari male a dolabura raka, pə male nda boaribani ka.

pur amurí raka, pàngŋə̀nà pe mə̀boarne.

³⁸ Ləmdə ama bwa mənana al mansari male ka, pàngŋə̀nà mə̀boarne. Sə bwa mənana pur amur nsari, sə na ama pà nè dukbala raka, pàngŋə̀nà pə̀ mə̀boarne, mənana kúti məno ka.

³⁹ Bwama ka, nda bata kùrban mala nzongcau mala dobala, bə̀ burí ndanə̀ yiləmu più ka. Sə bə̀ burí pak lú ka, yì ka, nə̀ gandə̀ al bə̀ bwabura mənana kat earkiyice ka. Sə duməna púp, bwa mənana kat nə̀ eare nə̀ ali ka, nə̀ do ama məkwadfi na.[†]

⁴⁰ Sə yì ka, yàle boaribanì mənana bə̀ do anggo ka. Mənia ka, səne mem na, sə səni, mim gbal ka mə ndanə̀ Bangŋo mala Bakuli.[‡]

8

Girlina mənana à pe alú ka

¹ A dyan ngga, mə nə nacau amur cau mala girlina mənana à pe alú atà ankúl ka, kəla mənana wu diban amurí ka. Səm kat ka səm ndanə̀ sùrə̀gir amur mənia yì cau. Səama sùrə̀gir ka kə yinə gusələ bamuru, sə earcearəu ka, nda kə bak bwa ka.^{*}

² Bwa mənana kə səni kəla sùrə̀nà rə gir ka, bə̀ sələ ama malaká sùrə̀ kəgìr kəla mənana boaro bə̀ sùrə̀i ka dāng.[†]

³ Sə bwa mənana earce Bakuli ka, Bakuli sùrə̀nà rəl.[‡]

[†] **7:39 7:39** Balli gbal aba: Rom 7:2. [‡] **7:40 7:40** Balli gbal aba: 1Kor 7:25. ^{*} **8:1 8:1** Balli gbal aba: Rom 15:14. [†] **8:2 8:2** Balli gbal aba: 1Kor 3:18; 13:8,9,12. [‡] **8:3 8:3** Balli gbal aba: Gal 4:9; Rom 8:29.

⁴ Ace mani ka, amur cau mala li gírlina mənana à dārəna ankúl nēi ka, sēm sələna ama kə nkúl pà kām a banza mēnia mənana à nē na mbak-kàngkàng ama ndanə yiləmu ka dāng. Sə Bakuli ka, kə nda mwashat, kə bē pà kām dāng.

⁵ Agir andə abangho nda kam pas mənana abwana kə peri abania ka. Abea ka à nda a bumkuli sə abea ka à nda a nzali.

⁶ Ma'səm ngga, kə Bakuli na mwashat sēm nggə peri a baní, yì Tárú mənana a baní sə agir puro, sə àkə ce sə sēm pak ka. Mətalabangho ka nda mwashat, yì Yesu Kərəsti, mənana nē bui sə agir kat puro, sə nē yì sə sēm pa.§

⁷ Sə aməkwadī kat sə à sūrə mēnia yì məsəcau ka dāng. Abea abwana ka, à lo malea ka, à kə twali ama ankúl ka agir na nē yiləmu. Ace mani ka, bəà li gírlina mənana à dārəna ankúl nēi ka, à kə sēni kəla à dārəna ankúl nē nggearəia. Sə acemənana babumia pənə rəcandəa raka, à kə sēni kəla à pànggənà gír məbāne.*

⁸ Sə gírlina ka ndá nē yinə sēm tù aban Bakuli ka dāng. Kəgír pà nē amsəa arə sēm dāng, yì mənana bē sēm lì raka, sə pà sēm nē kum bē kəgír gbal dāng, yì mənana bē sēm lì ka.†

⁹ Kat andə amani ka, wu tsəkir wun, bē do kum-bamúrū ma'wun, bē kəa tsək abwana mənana à pənə rəcandəa aba pabamuru malea raka, bəà kpa dāng.‡

§ 8:6 8:6 Balli gbal aba: Mal 2:10; Yoh 1:3; Rom 11:36; 1Kor 1:2; Afi 4:5,6; Kol 1:16. * 8:7 8:7 Balli gbal aba: 1Kor 8:4-5. † 8:8

8:8 Balli gbal aba: Rom 14:17. ‡ 8:9 8:9 Balli gbal aba: Rom 14:1; 1Kor 8:10-11.

10 Bə bwa mənana pənə rəcandəa aba paɓamuru raka, səno, we bwa mənana a ndanə sūrəgir, a ban li girlina atə ankúl ka, pə nə kum rəcandəa mala li girlina mənana à dārəna ankúl nəi ka re?

11 Anggo sə mə'eambo mənana pənə rəcandəa aba paɓamuru raka, yì bwa mənana Kərəsti wu acei ka, nə bwarkî njar, atəcau mala <<sūrəgir>> mò!§

12 Aɓa pakkî amə'eamrəarəu caubikea anggo ka, wu nda ban pakkî Kərəsti caubikea, yì mənana wu cia à pək gír mənana à earəna nəi ama pə a njari raka.*

13 Ace mani ka, bə girlina mənana ən nggə li, nə tsək mə'eambam nə kpa aba caubikea ka, pə mə nə li ulang mənə yì nyama dəm dāng, acemənana mə ngga tsəi bə kpa ka dāng.†

9

Buləs binə paktúró nə bancame male

1 Mim ngga, ən pa mbak atə rəam mə nə duk ulang do mənana ən earikiyi ce ka? Mim ngga mə nda mə'mishan re? Ən sən ma Yesu Mətala səm nə məsəam re? Do mənana wu duk aməkwaɗi ka, pə ace túró mem mənana ən pakki Mətalabangno ka re?*

2 Ko bə ndo ama abea abwana em ama mə nda mə'mishan raka, duməna ama wun ngga,

§ 8:11 8:11 Balli gbal aba: Rom 14:15,20. * 8:12 8:12 Balli gbal aba: Mat 18:6; Rom 14:20. † 8:13 8:13 Balli gbal aba: Rom 14:21.

* 9:1 9:1 Balli gbal aba: Atúró 9:3,17; 1Kor 9:19; 15:18; 2Kor 12:12; 1Tas 2:6.

wun nə em! Acemənanana wun ngga, wu nda ka gir'ləmdəa aba məsəcau mala túró mishan mem aban Mətalabangno.

³ Mənia ka nda kunam aban abwana mənanana à kə earce sūrə rəcandəa mala duk mə'mishan mem ngga.

⁴ Nggearə səm ngga, səm kārəa bəà pà səm girlina andə girnùná re?†

⁵ Abea amə'mishan, andə amə'eam Mətalabangno andə Bitərus ka, à kə twal amālea ateà aban ká túró. Səm ngga, pà səm nə gandə pa kəla yia re?‡

⁶ Ko mim sənə Barnabas ka, səm nda ka kə abwana mənanana duk púp səm nə nggə pak túró ace linə bamur rə səm ngga le?§

⁷ Ya soje nani mənanana à kə mbwe aba túró soje male raka? Ya mə'rya nani mənanana pà nə li bəlanggun mala baban male raka? Sə ya yálgír nani mənanana pà nə nu kiura mala agirkusəu male raka?

⁸ Məno ka nə mala bamúrəm na le? Nggearə Nggurcau mala Musa bang anggo re?

⁹ Nda kam à gıləi aba Nggurcau mala Musa ama, <<Kəa na ama awu nə kúr kún nda-rya mənanana a kə pəngnə̀nà túró nəi aban nya məssa ka dāng.>>* Ado ka, wu kə səni kəla Bakuli na aban nacau amur dənyinə anda-rya le?†

¹⁰ Pa aban nacau ace səm re? Məsəcau, nda ace səm sə à gilə mənia yì cau ka. Ləmdə ama bwa

† 9:4 9:4 Balli gbal aba: 1Kor 9:14. ‡ 9:5 9:5 Balli gbal aba: Mat 8:14; 12:46; Yoh 1:42; 1Kor 7:7-8. § 9:6 9:6 Balli gbal aba: Atúró 4:36. * 9:9 9:9 Balli gbal aba: Nggur 25:4; 1Tim 5:18. † 9:9 9:9 Balli gbal aba: 1Tim 5:18

mənana kat kwár ban-rya, sə bwa mənana nya mæssa ka, yia kəm ngga, à tsək bāləia à nè li aba mənəia yì mæssa à pakkiyi túrè ka.

¹¹ Mənana səm bealna məsəbeale, cau mala Bakuli a babum wun ngga, boaro bə səm kum girlina aban wun re?‡

¹² Bə wu pè abea abwana mana à hamnə cau mala Bakuli aban wun ngga gbashə abalə agir kuma ma'wun ngga, səm ngga boaro bə səm kumô bə kúti malea re?

Səama anggo ka, səm paktúró nə mənəia yì bancame ka dāng. A kúnì ka, səm bwal rə səm abalə agir kat, acemənana bə səm ngga pak kəgír mənana nə tsəa bwapəndəa nə dʷanyì ok Cau Amsəban mala Kərəsti ka dāng.

¹³ Wun ngga, wu sələ mbo ama abwana mənana à kə paktúró aba Ndəmégule mala Bakuli ka, àkə banì sə à nè kum girlina? Sə abwana mənana à kə paktúró mala dārəâ amur gyangŋan nə agir mənana à yinəia ka, àkə bāləi sə à nè li re?§

¹⁴ Anggo gbal, Mətalabangŋo tsəngŋənà nzong-cau ama abwana mənana à kə hamnə Bəsa Cau Amsəban ngga, àkə bāləi sə à nè kum gír dola malea.*

¹⁵ Sə yàlè ən paktúró nə kə kina abalə aməno yì agir ka dāng. Sə ən pa aban giləa wun ace mənana bə wu pakkam anggo ado ka dāng. Boaribani bə ən wú, amur mənana bebwa bə tamsəam arə nggori

‡ **9:11 9:11** Balli gbal aba: Rom 15:27. § **9:13 9:13** Balli gbal aba: Nggur 18:1. * **9:14 9:14** Balli gbal aba: Mar 10:10; Luk 10:7.

nə túró hama mənana alta mbweban ace pà kàm raka.†

16 Kat andə amani ka, pà mə nə jali ace hamnə Cau Amsəban dāng, acemənana dumə́nəm púp bə ə́n hamnəi. Bə ə́n hamnə Cau Amsəban raka, mə nda aba ká gír'mur'mwana!

17 Bə twale mala bamúrəm na sə ə́n nggə hamnə cau ka, à nè mbwem; sə ə́n nggə pe, acemənana gír na mənana Bakuli nə pam ama bə ə́n pe ka.‡

18 Mana nda tangnakusəam? Kə gír mənana nda tangnakusəam ngga, nda njar mana Ə́n kúmô mala hamnə Cau Amsəban mənana pà atārəia andə mbweban raka. Nda gír mana tsəa sə pà mə nə alta gír mənana nəma à nè pàkkam ace túró hamnə Cau Amsəban mənana ə́n nggə pàk ka dāng.§

19 Mim ngga mə nda atà rəəm, mə nda guro mala kəbwa dāng. Mə nda mənana ə́n tsək bamúrəm, ə́n duk guro mala koyan ngga, ace mənana bə ə́n yinə abwana pas aban Kərəsti ka.

20 Abalə amə Yahudi ka, ə́n do kəla bwa Yahudi, ace mənana bə ə́n yinə amə Yahudi aban Yesu ka. Abalə abwana mənana à nda abata Nggurcau mala Musa ka, ə́n do kəla yia, kat andə amani ama dupam púp bə ə́n kpata Nggurcau mala Musa raka. Ə́n pa anggo ace mənana bə ə́n yinəia aban Yesu.*

21 Anggo gbal, bə mə nda aban paktúró abalə

† 9:15 9:15 Balli gbal aba: 2Kor 11:10. ‡ 9:17 9:17 Balli gbal aba: 1Kor 4:1; Gal 2:7. § 9:18 9:18 Balli gbal aba: 2Kor 11:7. * 9:20 9:20 Balli gbal aba: Rom 11:14.

abwana mana à sùrè Nggurcau mala Musa raka, ən mgbàllì cau mala Nggurcau a giriban, ən do kəla yia, ace mənana bə ən yinəia aban Yesu. Mənia ka ləmdə ama ən binə kpata Nggurcau mala Musa ka dāng; mim ngga məsəcau, mə nda abata Nggurcau mala Kərəsti.[†]

²² Abalə abwana mənana à pənə rəcandəa raka, ən do kəla mwashat abaləia, ace mənana bə ən nunnia aban Yesu. A masələate ka ən duk koya gír ka aban abwana kat, ace mənana bə ən amsə abwana abaləia a koya njar mənana nə gandə pak ka.[‡]

²³ Mim ngga ən pak amənia yia agir kat ka, ace məsərə Bəsa Cau Amsəban, ace mənana bə ən kum kāmbe mem abalə atsəkbu mana à ndakam abaləi ka.

²⁴ Wu sələ mbak ama aba dīre banggi-amire ka, abwana pas sə à nə bangña, sə bwa mwashat nda nə li, nə kum tangnakusəi ka? Wun ngga, wun nə bangña anggo gbal, ace mənana bə wu kum tangnakusə wun. §

²⁵ Abwana mənana kat à nə kutio aba pakkidīre banggi-amire ka, duməna ama à nə pa rəia ace kwar-rəŭ mala bangmire. Yia ka à kə pa anggo ace mənana à nə kum tangnakusəu mana nə mal ka; sə ma'səm ngga, səm nggə pe ace tangnakusəu mənana pà nə mal raka.*

[†] **9:21 9:21** Balli gbal aba: Rom 2:12,14. [‡] **9:22 9:22** Balli gbal aba: Rom 11:14; 15:1; 1Kor 10:33; 2Kor 11:29. § **9:24 9:24** Balli gbal aba: 1b 12:1. * **9:25 9:25** Balli gbal aba: 2Tim 2:5; 4:8; Jem 1:12; 1Bit 5:4.

26 Nda gır mənana tsəa sə ən nggə bangmire nə məsəam jik aban ká masələate ka; mə nda kəla mə'ta dambe mənana kə tāban bə raka.

27 Ən kanì nggürəam gır, ən tsəi bə tanni ace mənana bə okam; ən nggə pa anggo ace mənana, anzəm mana ən haməni abwana Cau Amsəban ngga, mim nə bamúrəm ngga, bəə kəa ginəam, à giram nə tangnakusəam dāng.†

10

Nunkiru arə peri aban ankúl

1 Wun amə'eambəam, ən nggə earce nəma bə wu dənyi ama aká səm kat ka, à gya abata pərbang, sə à kútí kat nə bá Nggeamür Nzuno.*

2 Kutio mənə à kutio aba pərbang andə nggeamür ka, nda kəla batisəma na à pakkia wia kat à duk aməkpata Musa ka.†

3 Yia kat ka, à li girlina mə'mwəshati mənana Bakuli suləia wia ka,‡

4 sə yia kat ka, à nu mür mə'mwəshati mənana Bakuli pea wia ka. À nu mür mənana Bakuli pusəia wia aba tali ka, sə mənə yì Tali ka, nda Kərəsti mənana ginggiyi atəə ka.§

† 9:27 9:27 Ko 27 Ən nggə tsək nggürəam púp abata kwar-rəŭ məkwane ace kpata gır mənana boaro bə pe ka ace mənana, bə kəa do ama, anzəm mənana ən ham nəia abwana nə Cau Amsəban ngga, mim nə bamúrəm ngga mə dwayi kum amsəban dāng. * 10:1

10:1 Balli gbal aba: Pur 13:21,22; 14:22-29; Rom 1:13. † 10:2 10:2 Balli gbal aba: Rom 6:3; Gal 3:27. ‡ 10:3 10:3 Balli gbal aba: Pur

16:4,35,36. § 10:4 10:4 Balli gbal aba: Pur 17:6; Bal 20:11.

⁵ Kat andə amani ka, Bakuli ka bumi pwasəo arə bangulea dāng; nda sə à wukio, sə aluia ka à mesəke arə abumban a pədanban a njenza ka.*

⁶ Aməno yì agir mənana kumia ka, à dupəná səm agirkani yalung, ace mənana bəà nun kir səm, bə səm ngga tsək babum arə agir məbike, kəla mənana yia ka à pak ka dāng.†

⁷ Wu kəa duk amə peri aban ankúl, kəla mənana abea bwana abaləia pak ka dāng. Kəla mənana Maləmce bang ngga, <<Aməno yia abwana ka, à do aban lili andə nuki agir, sə à lo aban pakkidire tāki'anggwam walo-mba mala amə banza.>>‡

⁸ Bə səm ngga eare, bə səm kutia pakki acaubikea nongginə rəarəu, kəla mənana abea bwana ateà pak ka dāng; nda gir mənana tsəa sə aba nongŋo mwashat, abwana abaləia, á-lumi-bari-nong-tàrú, à wu kat ka.§

⁹ Ce səm eare, səm mwam Kərəsti,* kəla mənana abea bwana ateà pa, sə an'yau wal-luia ka dāng.†

¹⁰ Bə səm ngga nggwani, kəla mənana abea abwana ateà pa, sə Məturonjar mala lú, yi twaltea ka dāng.‡

¹¹ Amənia yì agir kumia ka, à dupəná səm agirkani, sə à giləia ace nunkir səm, səm mənana ado masələata anza yina amur səm ngga.

* **10:5 10:5** Balli gbal aba: Bal 14:29,30. † **10:6 10:6** Balli gbal aba: Bal 11:4,34. ‡ **10:7 10:7** Balli gbal aba: Pur 32:4,6. § **10:8 10:8** Balli gbal aba: Bal 25:1-18. * **10:9 10:9** Kərəsti: *Abea maləmce mənana à giləia nə bu didyal ka à bang ama <<Mətalabangŋo.>>* † **10:9 10:9** Balli gbal aba: Bal 21:5-6. ‡ **10:10 10:10** Balli gbal aba: Bal 16:41,49.

12 Ace mani ka, bə kəbwa kə səni kəla caməna kəngkəng ngga, bwe bə tsəkiri pepe, ace mənana bə kəa kpa raka!

13 Kə kārəkiban pà kəm nə kum wun mənana kə kum bwapəndəa raka. Bakuli ka kə makban dāng, pà nə eare wu kum kārəkiban mənana nə kúti rəcandəa ma'wun ngga dāng. Sə bə kārəkiban kum wun ngga, yì ka, nə pa wun rəcandəa mənana wun nə cambi wi, sə nə mən njargula mana wun nə purî bāləi ka.Š

*Ligirlina atə ankúl andə
likwar mala Mətalabangŋo*

14 Ace mani ka, wun amə'eambəam, wu banggi peri aban ankúl.*

15 Cau mənəia ən nggə ne ka, mə nda arə amə'dəmkwara; wu səngi bāləi nə bəmur rə wun.

16 Nggearə kwap mənana səm nggə nu aban likwar mala Mətalabangŋo, səm nggə pak yəwá ace kǎ, nda tsəa sə səm duk mwashat aba nkila Kərəsti ka re? Sə bəredi mənana səm nggə bwano səm nggə she a tarə səm nggǎ, nda tsəa səm duk mwashat aba nggūrə Kərəsti ka re?†

17 Sə kat andə amani ama səm nda pas ka, səm shak kat aba kə bəredi mənəia mwashat ka; mənəia ka nda ləmdə ama səm nda mwashat aba nggūrəu mə'mwashati ka.‡

18 Wu denyi nə amə Isərayila. Abwana mənana à kə li gir'nkila mənana à pàna boro nəi amur

Š 10:13 10:13 Balli gbal aba: 1Kor 1:9. * 10:14 10:14 Balli gbal aba: 1Yoh 5:21. † 10:16 10:16 Balli gbal aba: Mat 26:17-28; Atúró 2:42. ‡ 10:17 10:17 Balli gbal aba: Rom 12:5.

gyangñan ngga, à ndanə kāmbe aba túró mana à pakki Bakuli amur gyangñan ngga.§

¹⁹ Sə mana ado ən nggə earce bangña? Mə nda aban bang ado ama gírlina mənana à kə dārəna ankúl nəi ka kəgír na le? Sə nggearə ankúl ka, à kə gír na le?

²⁰ Awo! Dārə agir mala abwana mənana à kə kpata Yesu raka, akukwar na à pākiyia wia gírlina ka, Bakuli na dāng. Sə mim ngga, ən earce nəma bə wu oasə bu wun aba pākkiagir wunə akukwar dāng.*

²¹ A pà wunə nu kwap mala Mətalabangño sə a nə nggá nu kwap mala akukwar dəm dāng; sə a pà nə li aba kwár mala Mətalabangño sə a nə nggá li aba kwár mala akukwar gbal dāng.

²² Ko səm nggə earce loasəi Mətalabangño mbali le? Səm nggə səni ka, səm kuti nə rəcandəa le?†

Kum bamuru mala amə kpata Bakuli

²³ Abwana kə bang ama, <<À earəná səm bə səm pak koya gír ka.>> Sə agir kat, sə səm nə kum boaro malea dāng. <<Koya gír ka, à earəná səm bə səm pe.>> Sə koya gír na, nə bak bwa ka dāng.

²⁴ Bə bwa bə kəa pak gír ace boaro mala bamúri dāng, bə pè ace boaro mala abea bwana.

²⁵ A nə gandə li gír mənana kat à kə me a limonyama ka, kəa na ama a nə díban dāng, ace mənana bə bāləo bə kəa kəsəo dāng.

§ **10:18 10:18** Balli gbal aba: Pəris 7:6. * **10:20 10:20** Balli gbal aba: Nggur 32:17. † **10:22 10:22** Balli gbal aba: Nggur 32:21; Ham 6:10; Isha 45:9.

26 <<Banza andə agir mənana abaləi kat ka, a mala Mətalabangno na.>>‡

27 Bə bwa mənana məkwadı na raka, tunəo arə gırlina sə a eara a warina ka, li gır mənana kat à po amə wu li ka, kəa na ama a nə dıban dāng, ace bāləo.

28 Sə bə bebwa banggo ama, <<Mənia yì gırlina ka à dārəna agir nəi>> ka, kəa li mənəo yì gırlina ka dāng. A pa anggo, ace bwa mənana banggo ka, andə ce giu-babum.§

29 Ən pa aban na ce giu-babumo dāng, nda ace giu-babum mala mənəo yì bwa ka.

<<Sə palang sə panzəban mem nə kum bashi ace cau mala giu-babum bebwa le?

30 Bə ən pakki Bakuli yàwá amur gırlina sə ən kúti a li ka, palang sə bwa nə bəshiam amur gırlina mənana ən pak yàwá amurı ka?>>

31 Sə ko bə gırlina na a nə li, ko a nə nu ka, ko bə mana awu nə pək kat ka, pè ace gusələ lullə Bakuli.

32 Kəa duk tər annda mala kəbwa dāng, ko amə Yahudi, ko abwana mənana amə Yahudi na raka, ko ikəlisiya mala Bakuli.*

33 Wu pa kəla mənana ən nggə pak ka; ən bəriki mə nə pwasəbum koyan ngga, abalə agir mənana kat ən nggə pak ka. Ən nggə pa ace bəmúrəm dāng, ən nggə pa ace abwana kat, ace mənana bəà kum àwá ka.†

‡ 10:26 10:26 Balli gbal aba: Ang 24:1; 50:12. § 10:28 10:28 Balli

gbal aba: 1Kor 8:7,10-12. * 10:32 10:32 Balli gbal aba: 1Kor 8:13.

† 10:33 10:33 Balli gbal aba: Rom 15:2; 1Kor 9:22; 13:5.

11

Gir bamuru aban peri

¹ Wu sən arəəm, kəla mənana ən nggə sən arə Kərəsti ka.*

² Ən nggə bwangsə wun, acemənana wu kə dənyi nə mim aba koya gır, sə wu kə kpata gır mənana kat ən kania wun ngga.

³ Ado ka ən nggə earce bə wu sələ ama, mır koya bwabura ka, nda Kərəsti, mır koya bwama ka, nda bwabura, sə mır Kərəsti ka, nda Bakuli.†

⁴ Bə bwabura nə pak hiwi, ko nə hamnə cau mala Bakuli, sə gır bamúrí ka, bəsəkina mırı.

⁵ Sə bwama mənana kə pak hiwi, ko kə hamnə cau mala Bakuli, sə gır bamúrí raka, bəsəkina mırı; nda kəla bwama mənana swár mırı ka.

⁶ Sə bə binəe ama pə nə gır bamúrí raka, nə kasəki nyang mırı. Səama bə gır kəsəkya na aban bwama bə kasəki nyang mırı ka, yì ka, bə pəti mırı.

⁷ Bwabura pa nə gır bamúrí aban peri dāng, acemənana à pè pur Bakuli, sə kə ləmdə boarbwa mala Bakuli. Sə bwama ka, ləmdə boarbwa mala bwabura.‡

⁸ À pusə bwabura arə bwama dāng. Bwama na à pusəi arə bwabura ka.§

⁹ Sə bwabura ka à pusəi ace bwama dāng, kə bwama na mənana à pusəi ace bwabura ka.

* **11:1 11:1** Balli gbal aba: 1Kor 4:16. † **11:3 11:3** Balli gbal aba: Afi 1:22; 4:15; 5:23; Kol 1:8; 2:19. ‡ **11:7 11:7** Balli gbal aba: Tite 1:26,27. § **11:8 11:8** Balli gbal aba: Tite 2:18-23.

¹⁰ Àkè ce mən̄ia ka, sə ace aməturonj̄ar ka, boaro bə́ b̄wama pə́ti b̄amúrí ace mən̄ana bə́ ləmdə ama yì ka, nda abata yálban mala burí.

¹¹ Sə aba do ma'səm, səm aḃwana mala Mətalabanḡo ka, b̄wama andə b̄wabura ka à dupî rəarəia.

¹² Kat andə amani ama b̄wama mədəmbe pur nə rə b̄wabura ka, acilia aburana kat ka b̄wama nə bə́lia, sə agirbunda kat ka, à pur nə bu Bakuli.*

¹³ Wu kasə mən̄ia yì cau ka nə nggearə wun: Boaro bə́ b̄wama pak hiwi aban Bakuli nə b̄amúrí atarəi le?

¹⁴ Sə aba səne mala b̄wa ka, bə́ b̄wabura nying nyang-múrí dāhri buktuk ka, gír kəsəkya na re?

¹⁵ Sə dāh'rya mala nyang amúr b̄wama ka, gír jali na andə boarḃwa male re? Nyang mə'dāhre ka à pè b̄wama ace gír múrí.

¹⁶ Sə bə́ b̄wa na ama nə yinə makgír amur mən̄ia ka, kəgír mən̄ana mə nə gandə ne ka nda mən̄ana ama, səm pənə bəkə kúncau dāng, ko a'ikəlisiya mala Bakuli ka, à pənəi gbal dāng.

Likwar mala Mətalabanḡo

(Matiu 26:26-29; Markus 14:22-25; Luka 22:14-20)

¹⁷ Abalə amən̄ia yì akwarkiru ka, pà mə nə b̄wanḡsə wun dāng, acemən̄ana akpapíkí ma'wun a tarə wun ngga, à kə kidiki agir kə kútì giləke.

¹⁸ A tite ka, ən ok ama bə́ wu yiu a banarə wun ngga, kún wun kə gakkit̄arəia, sə mim ngga, bə́ mə nə eare ama anggo sə ce pa.

* **11:12 11:12** Balli gbal aba: Rom 11:36.

¹⁹ Duməna púp kún wun nə gakkia, ace mənana abwana mənana abalə wun nə məsəcau mala Bakuli ka, bəà sūrəia.

²⁰ Yələ yiu ma'wun a banarə wun ngga, wu pənə denyicau mala likwar mala Mətalabangno a bum wun dāng.

²¹ Acemənana koyan ngga bə yiu ka, kpa nə kpa amur girlina, ko kundərəu pà kām dāng. Gır nı tsəa, abea bwana kə dum nə nzala, sə abea bwana ka, à dəmngya, gandəa à kə wal-wale.

²² Wu pənə abala mənana wun nə lili, wun nə nu kām ngga re? Ko wu kə earce wun nə nyesə ikəlisiya mala Bakuli bə, sə wun nə pè amə'tər kəsəkyə? Mana ado mə nə bangga wun? Wu kə earce ama bə ən bwangsə wun le? Pà mə nə bwangsə wun ace mənəia ka dāng, ko bəti!

²³ Kənigir mənana ən ak a bu Mətalabangno nə nggearəi ka, nda ən kania wun ngga ama:

Àkə bu du mənana à mangja Mətalabangno Yesu nəi ka, twal bəredi,

²⁴ sə pak yəwá aban Bakuli. Pələa bwani, sə bang ama, <<Mənəia ka nggūrəam na, mənana à pà ace wun ngga. Wu kə pak mənəia ka ace denyi nə mim.>>

²⁵ Anggo gbal, anzəm mənana à shangna bəredi ka, pələa twal kwap mala mür-bəlanggun anap, sə bang ama, <<Mənəia yì kwap ka nda bəsa kūrcau a nre Bakuli andə abwana male, mənana à earna nəi nə nkiləm ngga. Ko aya pwari wu nda aban nue ka, wu pè ace denyi nə mim.>>†

† 11:25 11:25 Balli gbal aba: Pur 24:8; Ir 31:31-34; Luk 22:20; 2Kor 3:6.

26 Mənia ka ləmdə ama, pwari mənana kat wu nda ban shak mənia yì bəredi, sə wu nda aban nu aba mənia yì kwap ka, wu nda ban hamnə ce lú mala Mətalabangŋo bə nyare yiu male.‡

27 Ace mani ka, bə koyana sə shak mənia yì bəredi, ko nu aba mənia yì kwap aba do kyauwiki Mətalabangŋo ka, pəngŋənə caubikea arə nggūrəu andə nkila mala Mətalabangŋo.

28 Ace mani ka, bə bwa bə peləki bamúrì peatu, sə bə shak bəredi, bə nu aba mənia yì kwap ka.

29 Bwa mənana kat she sə nu, sə pe nggūrə Kərəsti gulo raka, nda ban nunbi bamúrì bashi.

30 Nda gír mənana tsəa sə abwana pas abalə wun ngga, à nda aba rəwukya andə rəkwana, sə abea wukina ka.

31 Sə bə səm peləkina bamur rə səm ngga, pə səm nə kutio abata bashi mala Bakuli dāng.

32 Bə Mətalabangŋo nda basha səm ngga, nunkiru na, ace mənana bə bashi-lú bə kəa suləo amur səm sənə amə banza dāng.

33 Ace mani ka, wun amə'eamrəarəu, bə wu yiu a dapi aban likwar mala Mətalabangŋo ka, wu kundə rəarə wun.

34 Bə kəbwa kə ok nzala ka, bə lili a bala, ace mənana bə bashi mala Bakuli bə kəa suləo amur wun aba dapi ma'wun dāng.

Acili acau ka, bə ən yina ka, mə nə yia bangga wun agir mənana wun nə pak ka.

‡ 11:26 11:26 Balli gbal aba: 1Kor 4:6.

12

Aboro mala Bangño

¹ Adyan ngga wun amə'eamrəarəu, ən eare nəma bə wu dum nə đwanyì sələe amur aboro mala Bangño Məfele mənana à pà səm ngga dāng.

² Wun ngga, wu sələna ama đidyal mənana wu nda ka abwana aba do đwanyì sùrə Bakuli ka, à bəsəki kusə wun aban peri atà ankúl mənana à kə nacaу raka.

³ Ace mani ka, ən nggə earce nəma bə wu sələ ama, kəbwa pà kàm nə Bangño mala Bakuli arəi, sə nə pur a kúni ama, <<Súban na amur Yesu>> dāng. Sə kəbwa pà nə na gbal ama, <<Yesu ka Mətalabangño na>> dāng she nə Bangño Məfele.

⁴ *Aboro mala bangño nda kam dāngdāng, səama təría ka pur nəban Bangño Məfele.

⁵ Atúró ndakam dāngdāng, sə Mətalabangño amúrià ka nda mwashat.

⁶ Anjargula túró ndakam dāngdāng, sə kə Bakuli mə'mwashati nda kə pak túró nə səm kat ka.

⁷ Sə koyana ka à pàni wi boro mala bangño, ace bwali acilia abwana kàm.

⁸ Bè bwa ka, Bangño pè wi cau mənana lùmsə nə sələe ka, sə bə bwa ka, Bangño pè wi cau mənana lùmsə nə sùrəe ka.

⁹ Kə Bangño mə'mwashati mənia ka, pè bəbwa gūli arə Bakuli, sə bəbwa ka, pè wi boro mala twalban rəkwana.

¹⁰ Bè bwa ka, Bangño pè wi rəcandəa mala pakki agir-ndələki; bə bwa ka, pè wi na gì Bakuli. Bè bwa ka, pè wi sələe mala gau nre bangño

* **12:4 12:4-11** Balli gbal aba: Rom 12:6-8.

məbafoe andə mə'nyirì. Bè bwa ka, pè wi nacau nə abea akûn, sə bè bwa ka, pè wi səlæ mala mængi balə acau mənana à ne nə abea akún ngga.

¹¹ Rəcandəa mala amənia yì aboro ka kə pur nə ban Bangño mənia mwashat ka, sə kə Bangño mə'mwashati nda kə gaki amənia yì aboro ka kəla mənana babumi kànì ka, ace mənana koyana ka, bə kum boro mənana kum ngga.

Nggürəu mwashat sə abare pas

¹² Nggürə bwapəndəa ka ndanə abare pas, sə amənia yì abare pas ka, à yì dapi à duk nggürəu mə'mwashati. Anggo gbal sə Kərəsti pa.†

¹³ Səm kat ka, à pakka səm batisəma nə Bangño mə'mwashati bə səm duk nggürəu mwashat, amə Yahudi andə abwana mənana amə Yahudi na raka, aguro sə abwana mənana aguro na raka. Sə səm kat ka, à tsəa səm nu aba Bangño mə'mwashati.

¹⁴ Sə nggürəu ka, bare mwashat na dāng, abare na pas.

¹⁵ Sə bə kusəu nə bang ama, <<Mə nda bu dāng, acemani ka ən pa aba nggürəu dāng,>> mənə ka, pà nè tsəi nè purî bá nggürəu dāng.

¹⁶ Sə bə kiru nə na ama, <<Acemənana mə nda məsəu raka, ən pa gbal aba nggürəu dāng,>> mənə ka nè tsəi nè purî bá nggürəu le?

¹⁷ Bə à na ama nggürəu kat ka məsəu na ka, bwa nè okban nə mana? Ko a na raka, bə nggürəu kat ka kiru na ka, bwa nè ok rəmban nə mana?

† 12:12 12:12 Balli gbal aba: Rom 12:4-5.

18 Sə 'Bakuli ka nə eare male sə tsək koya bare bwa aba nggūrəu, a ban mənana bumi earce ka.

19 Sə bə yia kat ka, bare rəu mwashat na ka, nggūrəu ka nə pa ake?

20 Abarəu ndakam pas, sə nggūrəu ka, nda mwashat bərbər.

21 Məsəu pa nə banggi bu ama, <<Kəgír oasəam a rəò dāng!>> Sə bamuru pa nə ne kusəu gbal ama, <<Kəgír oasəam a rəò dāng!>>

22 Bafo ka, abea abare nggūrəu mənana à twalia kəla à pa a kun kəgír raka, bəà pà kàm raka nggūrəu pa nə lùmsə túró male dāng.

23 Abare nggūrəu mənana à twalia ama à karə kəgír raka, səm nggə tsək kiria kərkər. Sə abare rəu mənana à boarsəna raka, səm nggə dənyi nəia pepe.

24 Sə abare rəu mənana amə boarsəne na ka, səm nggə tsək kiria pepe dāng. 'Bakuli ka, tsək abare rəu a banbwáná, acemənana bəà tsəkir abare rəu mənana à gatti ka.

25 Pè anggo ace mənana gakyə bə kəa pa aba nggūrəu dāng, sə abare yì nggūrəu ka à nə nggə dənyi nə rəarəia.

26 Bə be bare rəu mwashat ndanə tanni ka, acili abare rəu ka, à kutina aba tanni gbal kat atə. Sə bə bə mwashat kum gulo ka, abare rəu kat ka, ban nə boaria wia atə.

27 A dyan ngga, wun kat ka, wu nda ka nggūrəu Kərəsti, sə koyana atə wun ngga, bare na.

28 Aba ikəlisiya ka 'Bakuli tsəngñənà abwana arə abancame.

A bancame mədəmbe ka amə'mishan na.

A b̄aria bancame ka, amə'bangnəa mala B̄akuli na.

A t̄aruià bancame ka, amək̄an̄iḡir na. Acilia mənana à kp̄atea ka à nda ka

amə'pakki agir-ndəl̄eki, andə

amənana à pea wia rəcandəa mala twalban rəkwana ka. Abea b̄wana ka,

gandər̄əu mala b̄walì abwana na, andə amənana malea ka

yál abwana na ka, sə abea b̄wana ka,

amə na akún-takuli d̄angd̄ang na.‡

29 Yia kat ka, amə'mishan na le? Yia kat ka, amə'bangnəa mala B̄akuli na le? Yia kat ka, amək̄an̄iḡir na le? Sə yia kat ka, à ndanə rəcandəa mala pakki agir-ndəl̄eki le?

30 Yia kat sə à ndanə boro mala twalban rəkwana le? Yia kat sə à kə nacau nə akún-takuli le? Sə yia kat sə à ndanə boro mala bəlki b̄alə akún-takuli le? À nda kat d̄ang!

31 B̄ə rə wun b̄əla arə kum aboro mənana à nda d̄əmba nə acilia ka.

Sə ado ka mə nə ləmdəa wun n̄jar mənana boaro kutibanì kat ka.

13

Ǝarcear̄əu

1 B̄ə mə gandə nacau nə akún mənana a banza kat andə akún mala am̄ətur̄on̄jar, sə ən panə earcear̄əu raka, ən duməna gonggwang mə loəsəbani, ko ana raka, ən duməna k̄ulì

‡ 12:28 12:28 B̄alli gbal ab̄a: Afi 4:11.

mala amə'ntùl.
 2 Bəà bang ama,
 mə ndanə boro mala
 na babum Bakuli,
 ko ən bwalta acau
 ba-səmbərəa kat,
 sə ən sùrə koya gír ka,
 ko mə ndanə gūlì arə Bakuli,
 ulang mana nè gandə
 gəshi ankono,
 sə ən panə earcearəu raka,
 mə nda kəgír dāng.*
 3 Bə mə nə pè amə'tər
 agirkuma mem kat,
 mə nə pà nggūrəam
 bəà pisəl ace nggori,
 sə ən panə earcearəu raka,
 mani pà nè puram kəgír dāng.
 4 Earcearəu ka ndanə
 munyi,
 andə pe məboarne.
 Earcearəu ka kə pak
 mbali dāng, kə nggori,
 ko gusələ-múrû dāng.
 5 Earcearəu kə pa
 arkikun dāng,
 pənə earce-bamuru dāng,
 sə kə kaurəa arə pak
 bumlulla dāng.
 Earcearəu kə bwal bwa
 a bum dāng.†

* 13:2 13:2 Balli gbal aba: Mat 17:20,21; 21:21; Mar 11:23; 1Kor 14:2. † 13:5 13:5 Balli gbal aba: 1Kor 10:24.

⁶ Ban kə boari wi arə
bealbikea dāng,
ban kə boari wi arə məsəcau.

⁷ Earcearəu kə bwaki bui
arə bwa dāng.

Earnəbwa male,
andə tsəkbaləu male,
andə gandərəu male
abələ agir kat ka
kə kpa dāng.

⁸ Earcearəu ka masələate
pà kām dāng,
kə makban dāng.

Na baḅum ʔakuli ka
nə nggá came.

Anakiacau nə
akúŋ-takuli ka
à nə nggá came.

Ko səlæe ka nə nggá kutio.

⁹ Suræe ma'səm ngga
lùmsə dāng,
sə səm sùrə ʔabum
ʔakuli kat dāng.

¹⁰ Səa ma bə gír
mənana lùmsə ka,
yina ka,
amənana à lùmsə raka,
à nə ndərmi.

¹¹ Mənana mə nda muna ka,
ən nggə nacau,
ən nggə denyicau sə
ən nggə səngír
a səne mala amuna.
Lang adyan ən

karəna-bwa ka,
ən bwaki buam
arə pakkiagir
mala amuntulo.
¹² Adyan ngga, səm nggə
sənbən mbərəm-mbərem,
kəla yiləmi gır aba
tapwari məpəndəke,
sə a dəmba ka,
səm nə sənbən
bəməsəu andə bəməsəu.
Ado ka, sūrəə mem ngga
lumsə dang,
sə a dəmba ka,
mə nə sūrə koman ngga,
kəla mənana Bakuli
sūrəəm dədək ka.
¹³ Ado ka, amənia yì
agir tərú,
à nda à ue ka:
pəbamuru, andə tsəkbaləu,
andə earcearəu;
sə mægule malea kat ka,
nda earcearəu.

14

*Aboro bangcau mala Bakuli
andə nacau nə abea akún*

¹ Bə earcearəu duk gır mənana nda wun nə
bangja atə amur acili agir ka, sə bə rə wun bəla
arə kum aboro mala Bangjo, nggeamurəmi ka
boro mala na gı Bakuli.

² Bə bwa nda arə nacau nə abea akún ngga, cau
male ka nda andə Bakuli. Kə bwapəndəa pa nə

ok bāləi dāng; yì ka, nda aban nacau mala agir-səmbərəa nə rəcandəa mala Bangŋo.

³ Sə bwa mənana kat kə na gɪ ʔakuli ka, nda ban ne abwana bəə kum ʔakban andə rəcandəa andə girikiban.

⁴ Bwa mənana kə nacau nə akún-takuli ka, nda ban ʔak ʔamúrì, sə bwa mənana kə na gɪ ʔakuli ka, nda ban ʔak ikəlisiya kat.

⁵ Eare mem ngga, koyan atà wun ngga bə̀ nacau nə akún-takuli; sə gɪr mana ən earce kutibanì ka, nda mənana ama koyan atà wun ngga bə̀ na gɪ ʔakuli. Acemənana na gɪ ʔakuli ka, kútì nacau nə akún-takuli, she ko bə̀ do ama bebwā ndakam a banì, mənana nə bəl ʔá cau mənə à ne nə kún-takuli ka, ace ʔak ikəlisiya.

⁶ Wun amə'eamrəarəu, bə̀ ən yiu aban wun, sə ən nggə na wun cau nə akún-takuli ka, mana wun nə kùmô abaləi? Sə bə̀ ən yiu nə səne mala Bangŋo, ko súrəgɪr, ko na gɪ ʔakuli, ko kanigɪr ka, amənia ka à nə bwala wun kəm.

⁷ Ko nggearə agir-nggwam mənana à pənə yiləmu raka, kəla antetu ko azangŋan, sə bəə twangŋia ko à walia, sə già warià rəia dāngdāng raka, kəbwā pà nə bwalta ʔoaro mala già dāng.

⁸ Sə bə̀ mətwang njawe-lwa twangŋi a nzongnì raka, palang sə abwana nə sələ ama njawe-lwa nda à twang ngga?

⁹ Anggo gbal, bə̀ bwa ne abwana cau nə kún mənana à bwalte raka, palang sə à nə súrə cau mənana nakiyi ka? Cau mənə ne ka umna andə gung.

10 Akún nda kam dāngdāng a banza, sə koməyenani ka bāləi na kam.

11 Sə bə ən bwalta kún mənana à kə ne raka, ən duməna bwa-kúndāngna a ban bwa mənə nakiyi cau ka, sə yì gbal ka duməna bwa-kúndāngna a banam.

12 Anggo gbal sə pa a ban wun. Acemənana rə wun kə bəla arə kum aboro mənana Bangɲo nə pākiyi ka, wu bariki wu kwaro abalə amənana à nə bak ikəlisiya kat ka.

13 Ace mani ka, bwa mənana kat kə nacau nə abea akún-takuli ka, bə pak hiwi gbal ama bə kum boro mala bəl bacau mənana ne ka.

14 Sə bə ən pak hiwi nə bə kún mənana ən sùrəi raka, bangɲo mem na pakkiyi hiwi ka, denyicau mem pà aba gír mənana ən nakiyi ka dāng.

15 Sə ado ka, mana mə nə pa? Mə nə pak hiwi nə bangɲo mem, sə mə nə pak hiwi nə denyicau mem gbal. Mə nə tu-nggyal nə bangɲo mem, sə mə nə tu-nggyal gbal nə acau mənana ən bwalta bələia ka.

16 Sə bə a kə bwangsə Bakuli nə bangɲo nəmurəi ka, lang sə abwana mənana à oeo sə à bwalta cau mò raka à nə ear ama, <<Bə do anggo?>> Palang sə à nə bwalò kam arə pak yàwá yi mənana yia ka à sùrə cau mənana a nakiyi raka?

17 Bafo ka, hiwi bwangsəban mô a ban Bakuli ka ndanə boaro, sə abwana mənana à kə oeo ka, à kum bakban dāng.

18 Ən pakki Bakuli yàwá, acemənana ən kùti koyana atà wun ngga nə nacau nə akún-takuli.

19 Səa ama a ban ramba mala ikəlisiya ka,

kəpəna mə nacau tongno mənana abwana nə bwalte, à nə kani kəgır kam ngga, amur mənana mə nə nakia acau á-lum nə akún-takuli ka.

²⁰ Wun amə'eamrəarəu, wu kəa pələ amuntulo aba denyicau ma'wun amur súrə amənia yì agir ka dāng. Wu duk amuntulo arə bealbıkea, sə wu gulo aba denyicau ma'wun.

²¹ Aba Nggurcau mala Musa ka Mətalabangno bang ama:

<<Mə nə pàktúró nə amə'kúndāngna
mə nə ne abwana mem cau.

Mə nə nacau nə
mburkun abəri.

Kat andə amani ka,
à pà nə okam dāng.>>*

²² Kə ndo ka, nacau nə akún-takuli ka gir'ləmdəa na ace abwana mənana aməkwadı na raka; pà nə duk gir'ləmdəa a ban aməkwadı dāng. Boaro mala na gı Bakuli ka, nda ace aməkwadı, pà ace abwana mənana aməkwadı na raka dāng.

²³ Bə yi do ama ikəlisiya yi raməna kat, sə koyana ka lo aban nacau nə akún-takuli. Bə abwana mənana à bwalta ce dāng, ko aməkwadı na raka, à yiu atə wun, à yì ok koyana aban nacau nə akún-takuli ka, à pà nə twali ama múr wun pələ nə pələa re?

²⁴ Bəà na ama koyan ngga nda rə na gı Bakuli, sə abwana mənana aməkwadı na dāng, ko à bwalta ce raka, à yiu atə wun ngga, cau mala Bakuli mənana à ok ka, nə soea a babumia, nə ləmdəia wia acaubıkea malea.

* **14:21 14:21** Balli gbal aba: Isha 28:11,12.

25 Bè à ndarə oe ka, adenyicau ba-səmbərəa malea ka, à nè pusərəia a banfana. Sə à nè bunno amur ankūnəia, à nè peri a ban Bakuli, à nè nggə na ama, <<Bafo na, Bakuli ka ndakani abalə wun! >>

Nzongcau mala peri

26 Wun amə'eamrəarəu, bá cau mənana ən nakiyi ka ndya ka. Bè wu yi dapina a banbwáná aban peri ka, abea bwana ka nggyal na à nè tù ka. Abea ka gír nda à ndanəi à nè kani ikəlisiya ka. Abea bwana man ngga causəna na Bakuli ləmdəia wia aba bangho à nè ne ikəlisiya ka. Abea abwana ka à nè bangcau nə akún-takuli. Abea bwana ka à nè bəlki balə acau mənana à nea nə akún-takuli ka. Səa ma koya gir à pè kat ka, bəà pè ace bak ikəlisiya.

27 Bè abwana bəà kəa kúti bari ko tərú, mənana à nè nacau nə akún-takuli ka dāng. À nè na gbal ka, à nè nggə oasəki a rəia, sə duməna púp ama bəbwa ndakam mənana nə bəlki balə ace ka.

28 Sə bə kəbwa pà kām mənana nə bəl bá cau raka, yì mənacau nə kún-takuli ka bə duk kúni dəong a ban kpapi mala ikəlisiya, nacau male bə do a nre andə Bakuli.

29 Abwana bari ko tərú mənana Bakuli pea wia cau male ka, bəà nacau, sə acili bwapəndəa ka bəà peləki bá cau mənana à banghi ka.

30 Bə kə bwa aban do, kum bəsa causəna mənana Bakuli ləmdəi wi aba bangho, sə bəbwa nda ban nacau ka, bwa mənəo kə nacau ka bə tamsə nacau male.

³¹ Aba oasəke arəarəia ka abwana mənana à ndanə cau mala Bakuli à nə bang ngga, à nə gandə nacau kat, ace mənana koyan ngga bə kum gir kania, bəà kum bakban.

³² Abangno mala amə'bangnəa mala na gi Bakuli ka à nda abata yalban malea yia amə'bangnəa.

³³ Acemənana Bakuli ka, Bakuli mala zuriki gir na dang, mala nongsə cau atārəia na andə dorəpwala.

Kəla mənana ndakam arə abankpapi mala abwana mala Bakuli ka,

³⁴ amaməna bəà do kunia dəong a ban koya dapi mala ikəlisiya, acemənana à earia wia bəà nacau dang.[†] A kuni ka, bəà do aba nyesəmuru kəla mənana Nggurcau mala Musa kani ka.[‡]

³⁵ Bə bə kəgir ndakam à kə earce sūrəi ka, bəà di ka aburria a bala, acemənana gir kəsəkyə na bə bwama nacau aba ndahiwi.

³⁶ Nggearəi ka, wu kə səni kəla cau mala Bakuli tite a ban wun le? Ko ana raka, wu kə nda mənana cə bwal ban wun nəmurə wun ngga le?

³⁷ Bə kə bwa kə səni kəla yi ka, mə na gi Bakuli na, ko ndanə bekə boro mala Bangno ka, bə sələ ama cau mənə ən giləa wun ngga, nzongcau na, pur nə ban Mətalabangno nə nggearəi.

³⁸ Bə bwa bürəce mənə ka, yi nə nggearəi ka à nə bürəce.

³⁹ Ace mani ka, wun amə'eamrəarəu, bə rə wun bəla arə bang cau mala Bakuli, sə wu kə pərki amə'nacau nə akun-takuli dang.

[†] **14:34 14:34** à earia wia bəà nacau dang Ko <<à earia wia bəà kasə cau a kun bwa aban kpapi mala ikəlisiya dang.>> [‡] **14:34 14:34** Balli gbal aba: 1Tim 2:11-12; 1Bit 3:1.

⁴⁰ Wu tsəkir wun ama ko mana le ka, bəà pè pepe a njargula male.

15

Loapi bembe mala Kərəsti

¹ Adyan ngga, wun amə'eamrəarəu, ən nggə kasəbalə wun arə Cau Amsəban mənana ən hamba wunì a damba ka. Sə wu angrəni gbal, wu tamsəna kusə wun amurì kàngkàng.

² Mənia yì Cau Yiləmu ka nda mənana nə amsə wun, bə wu bwal kàngkàng arə cau mənana ən hamba wun ngga, she ko bəa bang ama pabamuru ma'wun pa amur məsəcau raka.

³ Ən pana wun gır mənana kutibanì kat ka, yì gır mənana à pàmi gbal ka ama:
Kərəsti wu ace acaubikea ma'səm,
kəla mana Maləmce na ka.*

⁴ A lumsəi a bembe,
sə à yì loasəi nə yiləmu
aba təruià nongrə,
kəla mana Maləmce na ka.†

⁵ Kefas‡ səni nə məsəi,
sə Alaggana mana
Lum-nong-əari ka à səni gbal.§

⁶ Anzəm man ngga,
amə'eamrəarəu* mənana
làkki malea kùtì
gbəman-tongno ka,

* **15:3 15:3** Balli gbal aba: Isha 53:5-12. † **15:4 15:4** Balli gbal aba: Ang 16:8-10; Mat 12:40; Atúró 2:24-32. ‡ **15:5 15:5** Kefas: Mənia ka nda lullə Bitərəs nə kun Gərik. § **15:5 15:5** Balli gbal aba: Luk 24:34-36; Mat 28:16,17; Mar 16:14; Yoh 20:19. * **15:6 15:6** amə'eamrəarəu Ko <<amə kpata Yesu>>

à səni àkə tārəia,
 bangulea ka à
 ndanə yiləmu,
 kat andə amani ama
 cilia wukina ka.

⁷ Nyare pusərəi a ban Jemis,
 nənzəmò ka,
 yi pusərəi a ban
 amə'mishan yia kat.

⁸ A masələate ka, mim mənana kəla pwari bəlám
 karə raka sə a bəlám ngga, yi pusərəi a banam
 gbal.†

⁹ Mim ngga, mə nda rítău abalə amə'mishan.
 Bafo ka, ən kārəa bəa ballam abalə amə'mishan
 dāng, ace kə pātanni mənana ən pe ikəlisiya mala
 Bakuli qa.‡

¹⁰ Bə mana gir nì mə nda ado ka, nda
 acemənana bwamuru mala Bakuli nè ciem sə ən
 duk gir nì, sə mənəi yì bwamuru à ləmdəam ngga,
 yi duk bə dāng. Yəle ən pak túró ən kútì koyan
 atə amə'mishan ngga, sə mənəi ka sələpe mem na
 dāng, ko bəti, bwamuru mala Bakuli mana nda
 atəm ngga, nə pak mani kat.

¹¹ Sə ace mani ka, ko mə nda ən hamba wun
 nə cau, ko yia na à hamba wunì ka, kəcau
 mə'mwashati mənana wu eara nəi ka nda.

Loapi bembe mala alú

¹² Cau mənana səm hamgiyi nəi ka nda mənana
 ama, Kərəsti ka à loasəi a bembe nə yiləmu, sə
 palang ado sə abea abwana abalə wun kə na ama
 lo mala alú a bembe pa kəm dāng?

† **15:8 15:8** Balli gbal aba: Atúró 9:3-6. ‡ **15:9 15:9** Balli gbal aba:
 Atúró 8:3.

¹³ Sə bə alú pa nə loapi bembə raka, nggearə Kərəsti gbal ka, à loasə mi a bembə dāng.

¹⁴ Sə bəà loasə ma Kərəsti a bembə raka, hamnə cau ma'səm duməna məbane, sə nggearə pabamuru ma'wun ngga, gír məbane na.

¹⁵ Bə məsəcau na ama alú kə loapi bembə nə yiləmu raka, ləmdə ama, səm kat amə'mishan ngga, səm nda aban na nyir amur 'Bakuli, yi mənana səm bang ama 'Bakuli loasə Kərəsti a bembə, sə aba məsəcau ka loasəi raka.

¹⁶ Sə bə loapi bembə mala alú pa kəm raka, ləmdə ama Kərəsti ka à loasəi a bembə dāng.

¹⁷ Sə bə Kərəsti ka à loasəi a bembə nə yiləmu raka, pabamuru ma'wun ngga duməna gír məbane, sə wu nda àkə banì abalə acaubikea ma'wun.

¹⁸ Nyar dəm ngga, nə ləmdə ama abwana mənana à wú aba pabamuru malea a ban Kərəsti ka, à uena malea bə!

¹⁹ Bə tsəkbələu ma'səm arə Kərəsti ka nda àkə ce dobanza mənəi nəmurəi ka, səm nda ka abwana mənana caukwanban ma'səm kútì mala koyan ngga a banza kat.

²⁰ Sə bəfo ka, nda mənana ama, à loasəna Kərəsti a bembə nə yiləmu. Ləmdə ama yi nda mədəmba loapi bembə abalə abwana mənana à nonghəna ntulo mala lú, à nə loasəia nə yiləmu ka.§

²¹ Kə ndo ka, kəla mənana lú yiu nə ban bwa ka, loapi bembə ka, tinate gbal ado nə ban bəbwa.

§ 15:20 15:20 Ko <<Sə bəfo ka, nda mana ama, Kərəsti ka à loasəni a bembə nə yiləmu, mənana ləmdə ama anggo sə nə yia pangnə abwana mənana à nonghəna ntulo mala lú, à nə loasəia nə yiləmu ka.>>

22 Kəla mənana koyana ka kə wú acemənana səm kat ka, səm nda ka mala Adamu ka, anggo gbal bwa mənana mala Kərəsti na ka, nə kum bəsa yiləmu.

23 Sə mənəni yì loapi bembə nə yiləmu ka, nzongni ndakam, koyan ngga ndanə bənì male əba tsadi atarəu: Kərəsti nda mənana a dəmba à tita loasəe ka; sə a pwari nyare yiu male ka, nə loasə əbwana mənana amale na ka.

24 Anzəm mənəni ka, sə masələte nə yiu; anggo ka, Kərəsti nyesəna domurəm pani Bakuli Tárrú, anzəm mənana kidikina koya yálmúrú, andə koya gara-murəm, andə koya rəcandəa ka.

25 Acemənana duməna púp, Kərəsti nə duk murəm*, she bə Bakuli nyesəna abibura kat a bəkusəi ka.†

26 Biməbura mənana à nə masələta limurəm amurí ka nda lú.

27 Acemənana Maləmce bang ama, <<Bakuli tsək girbunda kat a bəkusə Kərəsti.>>‡ Sə bangne mənəni ama, <<Girbunda kat>> ka, oasə Bakuli abaləi dāng acemənana Bakuli nə nggearəi nda nyesəkiyi girbunda kat abata Kərəsti ka.

28 Sə bəə nyesəna agir kat abata domurəm mala Kərəsti ka, pələa yì nə nggearəi, yì Muna mala Bakuli ka, nə nyesə bamurí abata Bakuli. Acemənana Bakuli mana pè Muni gara amur girbunda kat ka, nə duk murəm amur girbunda kat sə a koya ban kat.

29 Sə bə alú pa nə lo nə yiləmu raka, mana nda

* 15:25 15:25 nə duk murəm ko <<nə yálmúrú>> † 15:25 15:25 Balli gbal əba: Ang 110:1. ‡ 15:27 15:27 Balli gbal əba: Ang 8:6.

bá pakki abwana batisəma a kúnì abwana mənana à wuna ka? Mana tsəa sə à nè pè, yì mənana bə tsəkbaləu pa kàm ama a bekə pwari ka alú nè loapi bembe nə yiləmu raka?

³⁰ Sə nggearə səm ngga, mana gir nì na tsəa sə səm nggə oasə bamur rə səm aba ká-məbane koya pwari?

³¹ Ən nggə na wun bafo, wun amə'eamrəarəu, koya pwari ka mə nda aba ká lú! Mənia ka makgìr pa arəi dāng kəla mənana nggori mem nə gir mənana Kərəsti Yesu Mətala səm pe abalə wun pak ka.

³² Bə munəo mem arə abwana mənə a Afisu, mənana à soem kəla anyam-babondo ka, nda ace alta gìr banza ka, mana gir nì na mə nə kúmō abaləi, yì mənana bə loapi bembe nə yiləmu pa kàm raka? Sə bə loapi bembe pa kàm raka:

<<Bə səm fani arə likiali,

andə nukia gir,

acemənana lí ka

səm nə wu.>>§

³³ Wu kəa eare bəà swarki wun dāng: <<Gya a tərəu andə amə'bealbikea ka, kə kidiki bealu məboarne.>>

³⁴ Wu nyare aba denyicau ma'wun, sə wu bwaki bu wun arə caubikea. Abea bwana atə wun, à sūrə Bakuli dāng. Ən bang mənia ka ace bə wu kum kəsəkya.

*Nggūrəu mənana à nè loapi
bembe nài ka*

§ 15:32 15:32 Balli gbal aba: Isha 22:13.

³⁵ Sə bəbwa nə diban ama, <<Lang ngga sə à nə loasə alú le? Ya ulang nggūrəu na à nə long nəi? >>

³⁶ A ndà banggi ka! Məsəbeale mənana à oasəi a nzali ka, pà nə pur nə yiləmu dāng, she bə rəməna peatu ka.

³⁷ GİR mənana à oasəi a nzali ka məsəbeale na; nə do ama məsəbeal yare na, ko məsəbeal bə girpwala na; girpwala na andəa kəringni à oasə a nzali ka dāng.

³⁸ Bakuli na nə pè mənə yì məsəbeale ka ngguni mənana earce bə gul nəi ka; koya məsəbeale ka, Bakuli tsəki wi ngguni male.

³⁹ Anggo gbal, anggūrəu ka à nda dāngdāng. Nggurə bwapəndəa na dāng, nggūrə agirkusəu na dāng, mala anyal na dāng, sə mala anji na dāng.

⁴⁰ Anggūrəu na kam mala kuli na, sə a mala nzali nakam. Boarbwa mala anggūrəu mənana nə kuli ka, nda dāng andə boarbwa mala anggūrəu mənana a nzali ka.

⁴¹ Pwari ka ndanə male yì boarbwa dāng, sə zongŋo ndanə male dāng. Sə anlero gbal ka, à ndanə malea. Abalə anlero ka, koməyenani ka ndanə male yì boarbwa dāng.

⁴² Anggo sə loapi bəmbe mala alú nə yiləmu nə pa. Nggūrəu mənana à lumsəi ka, mənana nə kidiki ka nda; nggūrəu mənana à loasəi nəyiləmu ka, mənana pà nə kidiki raka nda.

⁴³ À nə lumsəi a tūli ka, nda yaklak sə boar səna dāng; bə à nə loasəi ka, nə pa aba rəcandəa andə boarbwa.

⁴⁴ À nə oasəi a nzali ka, nggūrəu mənana à nə

je ka nda; à nè nggá loasəi ka, nggūrəu mala babangŋo nda. Nggūrəu mənana à nè je ka ndakam, sə nggūrəu mala bangŋo nakam gbal.

⁴⁵ Maləmce ka bang ama, <<Bwa mədəmbe yì Adamu ka, yì pələ bwa məyiləmuì.>>* Sə Adamu mə'nzəmoè, yì Kərəsti ka, Bangŋo na, mənana kə pa yiləmu ka.

⁴⁶ Gìr mənana akiyi dəmbe yiu ka, nda nggūrəu mənana à nè je ka, a nzəmi ka, sə nggūrəu mənana a babangŋo ka kə kpate.

⁴⁷ Adamu, bwa mədəmbe ka, pur nə nzali, à pè nə dəbang; Kərəsti, yì baria Bwa ka, sulə nə kuli.

⁴⁸ Abwana mənana à nda ka mala banza ka, à nda kəla bwa mənana pur a nzali ka; sə abwana mənana a mala kuli na ka, à nda kəla Bwa mənana pur nə kuli ka.

⁴⁹ Kəla mənana ado səm nda kəla bwa mənana pur a nzali ka, bə pwari na kə yiu ka, səm nə nggá pa kəla Bwa mənana pur nə kuli ka.

⁵⁰ Wun amə'eamrəarəu, cau mənana ən nakiyi ka bələi nda mənana ama, nggūrəu mənana mala nyama andə nkila ka, pà nè kutio a Domurəm mala Bakuli dāng. Anggo gbal, gìr mənana nè wù ka, pà nè libala mala gìr mənana pà nè wù raka dāng.

⁵¹ Wu kwakikir wun mə, ara wun bə cau ba-səmbərəa: səm kat sə səm nə wù dāng, səama səm kat sə à nè nggadī səm.

⁵² Nè yia pa aba yasələban, a kaurəa kəla kubiməsəu, yì mənana à nè twang masələata

* 15:45 15:45 Balli gbal aba: Tite 2:7.

njawe ka. Bə masələata njawe man buana ka, abwana mənana à wuna ka, à nè loapi bembe, à pà nè wu dəm dāng. Sə səm mənana ado nəyiləmu, sənəia kat ka, à nè nggadī səm.

⁵³ Acemənana nggūrə səm mənīa kə rəm ngga, à nè nggadī nə mənana pà nè rəm raka, sə nggūrəu mənana nè wù ka, à nè nggadī nə mənana pà nè wù raka.

⁵⁴ Sə bə nggūrəu mənana nè rəm ngga, à nggadīni nə mənana pà nè rəm raka, sə mənana nə wù ka à nggadīni nə mənana pà nè wù raka, sə mənīa yì cau à giləi aba Maləmce ka, nè yia lùmsəo ama:

<<Lú ka à parni
abata limurəm!>>†

⁵⁵ <<We lú, limurəm mò ka
na ke?

We lú, barya mo ka
nda ke?>>‡

⁵⁶ Barya mala lú ka nda caubikea, sə Nggurcau nda mənana kə pe caubikea rəcandəa ka.

⁵⁷ Səa ma səm pakki Bakuli yàwá mənana pākiyia səm limurəm amur caubikea andə lú nə ban Mətala səm Yesu Kərəsti ka!

⁵⁸ Ace mani ka, wun amə'eambəam, wu cam kàngkàng. Bə kəgìr bə kəa gəshi wun dāng. Wu pītà túró mala Mətalabangŋo koya pwari ka, acemənana wu sələnə ama bəkə túró pa kəm wun nè pe ace Mətalabangŋo, sə túrè nda bə ka dāng.

† 15:54 15:54 Balli gbal aba: Isha 25:8. ‡ 15:55 15:55 Balli gbal aba: Hos 13:14.

16

Ramnggi boro ace abwana mala Bakuli

¹ Amur cau mala ramgi boro ace bwali abwana mala Bakuli mənana a Urəshalima ka: Wu pa kəla mənana ən kania a'ikəlisiya mənana a Galati ka.*

² A tita pwari mala koya nre-limo ka, koyan atə wun ngga, bə san nkanggari boalo mənana kúmô sə kārəa arə kume male ka bə tsəi. Wu kəa kúndəô ama she mə yina ka sə wun nə yia ramgi a kun-bu wun dāng.

³ Bə ən yina ka, mə nə yia gilə acauterəa amur abwana mənana wu earnəia ama bəa kyan nə boro ma'wun a Urəshalima ka.

⁴ Sə bə yi duməna ama boaro male ka mə kyan ngga, səm nə ongsə sənəia.

Kàni mənana a babum Buləs ace gya male ka

⁵ Mə nə ká a makka wun kun, anzəm mənana bən karna aba nzali Masədoniya ka. Acemənana kàni mem ngga, nda mənana ama mə nə pələa aba Masədoniya.†

⁶ Earka mə nə duk zuku aban wun, ko yakəla mə nə mal mbulo kat aban wun, anzəm man ngga sə wu nə pusəkwər-muram aban lidəmba nə gya mem.

⁷ Eare mem ngga, nəma pa mə nə sən wun a murkuli dāng, nəma bə banem sauwa aban wun, bə Mətalabangŋo ear ka.

* **16:1 16:1** Balli gbal aba: Rom 15:25,26. † **16:5 16:5** Balli gbal aba: Atúró 19:21.

⁸ Sə ado ka, mə nə nggá duk zuku a Afisu she bə Lamsan Pentikos karna ka.‡

⁹ Anjar mala pakki atúró na pas kani, səama abibura gbal ka, à cambam kingging.

¹⁰ Bə Timoti yina ka, wu é nə banboarnado. Yi ka, túró mala Mətalabangŋo na pakkiyi, kəla mənana ən pakkiyi ka.§

¹¹ Wu kəa eare bə kəbwa nyesəi bə dāng. Bə nə nyare aban yiu abanam ngga, wu pusəbəri pepe. Mə nda aban kundəmuri andə amə'eamrəarəu.

¹² Mala mə'eam səm kəla Apolo ka, ən camarə ne wi nəma yi andə abea amə'eamrəarəu ka, bəa kya ban wun. Sə ado ka, kə ear ama nə ká dāng. Nə ká nənzəmə bə kuməna dəmbu ka.

¹³ Wu do aba kwaro mala dəm wun. Wu tamsəkusə wun kəngkəng aba pabamuru. Wu pak aburana. Wu dūm nə rəcandəa.

¹⁴ Ko man wu nə pak ka wu pe aba earcearəu.

¹⁵ Wu sələna ama Sətifanas andə bala male ka, à nda ka amədəmba ak cau mala Bakuli a nzali Akaya, sə à pana bəmuria arə túró ace abwana mala Bakuli. Ən nggə zəmba wun, wun amə'eambəam,

¹⁶ wu okia abwana kəla amənia, andə koya bwa na mənana kə pak túró, sə kə pa rəcandəa aba kpapi atə túró ka.

¹⁷ Banboaram nə yiu mala Sətifanas, sə Fotunatus, sə Akaikus. À yi lumsəna kun túró mənana nongŋo acemənana wu pa kani raka.

¹⁸ Yia ka, à nongsəam bəbumam andə bəbum wun gbal. Abwana mənana à kə pak túró

‡ **16:8 16:8** Balli gbal aba: Pəris 23:15-21; Nggur 16:9-11. § **16:10 16:10** Balli gbal aba: 1Kor 4:17.

mə'məsəcau nì kəla amənia ka, bələ wun bə kəa lórəiä d̄ang.

Masələata makkun mala Buləs

¹⁹ A'ikəlisiya mənana a bu-nzali Asiya ka, à kə makka wun kun. Akila andə Pərisəla, andə ikəlisiya mənana kpapiyi a bala malea ka, à kə makka wun kun, nə earcearəu mala Mətalabang̃o.

²⁰ Amə'eamrəarəu mənana a kani kat ka, à kə makka wun kun. Wu makkia rə wun kún kat nə earcearəu məfele mala aməkwadi.

²¹ Mim Buləs, mə nda ən giləa wun mənیا yì makkun ngga nə buam.

²² Bə kəbwa kə earce Mətalabang̃o raka, bə súbān suləo amur bwe! *Marana tha* - Mətala səm, yiu!

²³ Bə b̄wamuru mala Mətalabang̃o Yesu, do atà wun.

²⁴ Ən nggə makka wun kun nə earcearəu aba lullə Kərəsti Yesu. Bə do anggo.

Mbula-Bwazza
Portions of the Holy Bible in the Mbula-Bwazza
language of Nigeria

copyright © 2022 The Seed Company

Language: Mbula (Mbula-Bwazza)

Contributor: The Seed Company

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution Share-Alike license 4.0.

You have permission to share and redistribute this Bible translation in any format and to make reasonable revisions and adaptations of this translation, provided that:

You include the above copyright and source information.

If you make any changes to the text, you must indicate that you did so in a way that makes it clear that the original licensor is not necessarily endorsing your changes.

If you redistribute this text, you must distribute your contributions under the same license as the original.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

Note that in addition to the rules above, revising and adapting God's Word involves a great responsibility to be true to God's Word. See Revelation 22:18-19.

2025-07-12

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 13 Jul 2025 from source files dated 12 Jul 2025

dc693218-7e0b-5547-ab57-2e0275b90e93